

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Bc. LEONA ZEZULOVÁ

II. ročník - prezenční studium

Obor: Učitelství výtvarné výchovy a Česká filologie

Autorská kniha

Diplomová magisterská práce

Vedoucí práce: doc. Ondřej Michálek

Olomouc 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 17. 6. 2013

.....

Leona Zezulová

Poděkování

Děkuji všem, kdo mi byli inspirací či podporou při mé tvorbě. Děkuji také doc. Ondřeji Michálkovi za odborné vedení diplomové práce a cenné rady při její realizaci.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. KNIHA A AUTORSKÁ KNIHA	7
1. 1. Kniha v mých očích	7
1. 2. Kniha v počátcích své historie	8
1. 3. Proměny knihy ve 20. století	9
1. 3. 1. Zaměření na formu na počátku století	10
1. 3. 2. Avantgarda a knižní tvorba.....	11
1. 3. 3. Život knihy v komunistickém režimu.....	12
1. 4. Autorská kniha	12
1. 4. 1. Autorská kniha v českém prostředí.....	14
2. TEMATIKA.....	16
2. 1. Všední realita mladých lidí	17
2. 1. 1. Kdy začíná dospělost?	17
2. 1. 2. Moje místo v mé generaci.....	18
2. 2. Člověk ve městě.....	19
2. 2. 1. Co nám slibují reklamy?	20
2. 2. 2. Co chceme po televizi a časopisu?	20
2. 2. 3. Jiří Balcar a jeho člověk ve společnosti.....	22
2. 3. Gender v mém vidění světa.....	22
2. 3. 1. Role ženy ve společnosti a v umění.....	23
2. 3. 2. Ženské tělo jako objekt.....	24
2. 3. 3. Pohled na konzumní společnost očima ženy	25
2. 3. 4. Umění žen nebo ženské umění?.....	26

3. VLASTNÍ PRÁCE	28
3. 1. Příběh mé knihy	29
3. 2. Jednotlivé grafiky	31
3. 3. Text umocňuje obraz.....	38
3. 3. 1. Texty v mé knize.....	39
4. PEDAGOGICKÁ PRAXE	44
4. 1. Pravěká knižní ilustrace	44
4. 2. Můj hliněný příběh.....	46
ZÁVĚR	48
ANOTACE	49
LITERATURA	50

ÚVOD

Vytvoření mé autorské knihy je pro mě od počátku velmi osobním počinem. Již nějakou dobu ve mně leží myšlenky a pocity, které jsem nyní do své knihy vložila. Žánr autorské knihy mi vyhovuje právě pro svou povahu knihy s lineárním a časově ukotveným procesem čtení. S jeho pomocí mohu vyprávět příběh, který se ve mně za léta nastřádal. Také se tímto symbolicky přiřazuji ke skupině umělců, spisovatelů, ilustrátorů a vůbec tvůrců spojených s knihou, kterou již od mala obdivuji.

S myšlenkou vytvořit vlastní autorskou knihu jsem koketovala už delší dobu. Ve své bakalářské diplomové práci se věnuji ilustracím k dětské pohádce a mé původní plány se pohybovaly i kolem vytvoření celé knihy. Nakonec však vznikly jen ilustrace k textu a s knihou jsem počkala až na svou práci magisterskou.

K fenoménu knihy mám blízko odjakživa; ráda čtu a zabývám se také jejich studiem na Filosofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Kniha je tak jakýmsi pojítkem mezi mými dvěma obory, Českou filologií a Výtvarnou tvorbou. Z hlediska výtvarného mě kniha jako hmotný artefakt přitahuje již od doby dětství. Je to předmět jako žádný jiný. Většinou u ní oceňujeme především její obsahovou stránku, stránka materiálně formální je však pro mě stejně důležitá. Také se totiž podílí na našem vnímání knihy jako celku.

Důležitou složkou je pro mě v mé autorské knize i text. Velmi mě přitahuje myšlenka vyjadřování se pomocí obrazu a textu, spojením těchto dvou médií do jediného, nového a jedinečného. Já sama texty nepíši, alespoň ne umělecké. Text je však nedílnou součástí mého každodenního života, rozhodla jsem se jej proto do mé autorské knihy zařadit v jeho autentické podobě, jak se s ním setkávám a jak na mě působí. Texty v mé knize pocházejí většinou ze sbírek básní mých oblíbených autorů. Jsou zde však i texty komerčního původu, které nás všechny obklopují někdy až neprostupnou clonou; ty mě totiž ovlivňují stejně jako svět literatury, ne-li mnohem více. Textovou částí knihy se budu dále více zabývat v kapitole *Text umocňuje obraz*.

1. KNIHA A AUTORSKÁ KNIHA

Co je vlastně kniha, není jednoduché definovat. V době internetu, elektronických a zvukových knih, již knihu nemůžeme jednoduše vymezit pomocí její kodexové formy. Jde tedy logicky naopak o její obsah? Ten však může být tak rozmanitý, že jednotná, jednoduchá a jasná definice je i tak problémem. Knihu tedy lze na nejobecnější rovině vnímat především jako nositele informací.

Zvláště v poslední době slyšíme o proměně knihy či dokonce o její krizi. Pavla Pauknerová mluví o proměně kulturního statusu knihy v závislosti na proměně informačního a mediálního prostředí.¹ Kniha ztratila místo výsadního nositele informací a vědění. Informace v dnešní době získáváme z rozmanitých zdrojů, především z internetu a médií. Kniha se tedy nutně musí proměnit. Že by však zanikla, jak jí bylo prorokováno², se myslím nestane.

A právě autorská kniha vzniká v této zrychlující se době, aby čtenáře navrátila k pečlivému a hloubavému čtení knihy. Já jsem si tvorbu autorské knihy vybrala proto, že je mi kniha jako artefakt velmi blízká a také proto, že souhlasím s myšlenkou autorské knihy jako prostředku k hlubokému zamyšlení a zastavení se v denním shonu. Chtěla jsem vytvořit vlastní knihu podle svých představ. O své inspiraci a myšlenkách se zmíním dále v práci.³

1. 1. Kniha v mých očích

Kniha na mě působí již od mých nejranějších vzpomínek. Jako dítě jsem milovala večerní předčítání a to i v pozdějších letech, když už jsem knihy začínala číst sama. Nejprve jsem byla samozřejmě okouzlená jejich obsahovou stránkou. Posléze jsem však začala vnímat

¹ PAUKNEROVÁ, Pavla. Krásné pevné knihy: Nejkrásnější knihy roku 2012. In *Art+Antiques*. 2013, č. 05, s. 38 - 42.

² O zániku knihy se začalo mluvit v souvislosti s novými médii, v poslední době v souvislosti s elektronickými knihami a elektronickými čtečkami knih. Zánik tištěné knihy předpovídá například Miloš Čermák v článku *Chvilé čtečky*. (ČERMÁK, Miloš. *Chvilé čtečky*. *Ikaros* [online]. 2010, roč. 14, č. 02 [cit. 2013-06-18]. Dostupný z <http://www.ikaros.cz/node/5961>. ISSN 1212-5075.)

³ Nejvíce v kapitole TEMATIKA a jejích podkapitolách.

i stránku materiální a estetickou. Knihy mají nezaměnitelnou vůni; v antikvariátech či v knihkupectvích nesmírně ráda čichám ke knihám, každá totiž voní trochu jinak. Nadto jsem již jako dítě silně vnímala osobité ilustrace a celkovou grafickou úpravu knihy, což na mě spolupůsobilo při vnímání příběhu knihy.

Dodnes mám velmi ráda a obdivuji naše české ilustrátory dětských knih, jako jsou Helena Zmatlíková, Jiří Šalamoun, Jiří Trnka, Zdeněk Smetana, Ondřej Sekora a mnoho dalších. Obor dětské ilustrace je mi velmi blízký. Moje bakalářská diplomová práce je souborem ilustrací k dětské pohádce od mé babičky.⁴ Na tuto práci jsem chtěla od počátku navázat. Nechtěla jsem však pouze vytvořit další ilustrace, ale dát své práci nový rozměr. Tím se pro mě stala autorská kniha. Oproti mým předchozím zářivě barevným dětským ilustracím je moje nynější práce téměř monochromní. Je to dáno i jinou cílovou skupinou, kterou již nejsou děti, ale dospělí. Především si to však vyžádalo samotné téma knihy.

Svou inspiraci čerpám z několika uměleckých oblastí. Jsou to knihy obecně, autorské knihy, knižní ilustrace a umělecká tvorba u nás i ve světě. První oblasti, tedy knihám a krásným knihám, se budu věnovat v následujících kapitolách.

1. 2. Kniha v počátcích své historie

Kniha má za sebou dlouholetý vývoj. Dnes si bez knih nedokážeme představit žádnou velkou civilizaci. První formy kodexu, tedy knihy sestávající z několika k sobě připevněných listů nebo destiček, známe ze starověkého Říma z doby zhruba před dvěma tisíci lety. Dochovaly se kodexy s dřevěnými tabulkami či voskovými destičkami; kodexy s pergamenovými listy známe jen z literatury. Další dochované kodexy jsou koptského původu, nalezené v Horním Egyptě.

Ve středověku se k výrobě knih používal zpočátku papyrus, poté se však rozšířil pergamen. Knihy byly psané ručně a vázané v tvrdých deskách ze dřeva či lisovaného papíru a potahované kůží. Již odtud začíná dlouhá historie zkrášlování literárních děl.

Zajímavostí je, že jelikož byly knihy psány na pergamenu a byly velmi objemné, často se samovolně otevíraly. K udržení zavřené polohy byly na knihy často připevňovány uzavíratelné přezky. K ochraně knih před poškozením dále sloužily masivní kovové

⁴ Ilustrací jsem vytvořila šest, technikou barevného linorytu, v roce 2011.

ozdobné cvočky a rožky na deskách knih. Středověké knihy jsou pevné a přetrvaly ve velmi dobrém stavu.

S vynálezem knihtisku Johannem Guttenbergem v roce 1450 a jeho rychlým rozšířením se objevilo mnoho výhod i úskalí. Obrovský nárůst knižní produkce vyvíjel na knihaře tlak, aby pracovali rychleji. To však vedlo nutně ke zhoršení řemeslné úrovně knih. Knihaři chtěli vyrábět knihy vypadající kvalitně, avšak zhotovené rychle a levně. Množství knih z této doby se tak rozpadlo. Již v období renesance se však objevuje touha po krásných a kvalitních knihách. Knižní malby neboli iluminace, které v předchozí době plnily jen reprezentativní, dekorativní či ilustrativní funkci podřízenou textu, postupně posilují svůj význam. Tyto tendence vrcholí v renesanci povýšením knihy do roviny estetického objektu – krásné knihy. Zálibu v jejich sbírání mají nejvyšší vrstvy společnosti, což dokazují rozsáhlé knihovny na dvorech panovníků a šlechticů a také péče o tvůrce knih.

Až kolem roku 1900 však byla nastolena otázka kvalitního řemeslného a uměleckého zpracování knihy. V tomto směru hrálo stěžejní roli hnutí Arts and Crafts, které v době technického rozvoje prosazovalo návrat řemeslné a ruční výroby do všech oblastí lidské činnosti. U nás pak hluboce zapůsobila esej F. X. Šaldy z roku 1905 *Kniha jako umělecké dílo*. Šalda zde poukazuje na přehlížení materiální stránky knihy, jež má být podle něj také uměleckým předmětem, a žalostný stav české knižní produkce. Ze současnosti vyzdvihuje právě anglickou knižní výrobu v čele s Williamem Morrisem, zakladatelem hnutí Arts and Crafts. Anglická knižní kultura, která dbá na vnitřní harmonii knihy, má být podle F. X. Šaldy vzorem i nám. K těmto myšlenkám se posléze připojil Spolek českých bibliofilů, který dodnes rozvíjí tradici krásné knihy u nás, podílí se na zvyšování její úrovně a působí na estetické cítění čtenářů.

1. 3. Proměny knihy ve 20. století

20. století je bohaté na umělecké styly, hnutí, nové koncepce a žánry v umění. V této době se formovaly moderní názory na umění, stejně jako na podobu moderní knihy.

Zmíním nyní některé umělecké směry, které mě při tvorbě mé knihy ovlivnily nebo které považuji osobně za důležité.⁵

1. 3. 1. Zaměření na formu na počátku století

Secese stojí na přelomu 19. a 20. století, a je to umělecké období, které velmi obdivuji a které mě v mé tvorbě ovlivnilo. Z jeho názvosloví jsem osobitým způsobem převzala především zálibu v ornamentice, stylizaci a plošnosti. Secese podle mne velmi dbá na vnější formu, vynalézá k její ozdobě nové tvary a dekor. To se projevuje zprvu i v knihách, které jsou bohatě dekorované. Postupně ale převládne pojetí krásné knihy opírající se o zásady Williama Morrisa, které si dávají za cíl propojovat knižní úpravou obsahovou a formální stránku knihy v harmonický celek. Mnoho umělců se na počátku století věnovalo knižním ilustracím i celkové grafické úpravě knih, zvláště současných autorů. Zmíním alespoň Františka Kupku, Františka Bílka, Zdenku Braunerovou a Vojtěcha Preissiga, který je pro mě nejdůležitějším inspiračním zdrojem této doby. Jeho zpracování Karafiátových Broučků hodnotí významný tiskař a typograf Karel Dyrnk jakožto první moderní krásnou českou knihu.⁶

Dalšími uměleckými styly, které ovlivnily vývoj knižní tvorby u nás, jsou symbolismus a dekadence. Zvláště okruh autorů kolem časopisu *Moderní revue* prosazoval pojetí knihy jako uměleckého díla. Samotná čísla časopisu byla pojata v moderním uměleckém designu, na němž se podíleli umělci jako Karel Hlaváček, Zdenka Braunerová, František Kobliha a další. Knižní úpravy a ilustrace Františka Koblihy jsou mi velmi blízké. Dodržuje klasické pojetí knižní ilustrace, která má text podtrhovat a nechávat jej vynít. Jeho ilustrace jsou formálně a graficky dokonale zpracované, esteticky působivé a naplněné duchovním významem.

Mezi osobnostmi nového pojetí knihy nemohu nezmínit Josefa Váchala. Jeho tvorba se vymyká jakémukoliv zařazení. Své knihy sám psal, ilustroval i vázal a jeho styl je nezaměnitelný. Josefa Váchala obdivuji už dlouho, zejména jeho dřevoryty, které mě ohromily svou živelností, imaginací, humorem a v neposlední řadě i dokonalou

⁵ V této kapitole vycházím nejvíce z publikace *Listování. Moderní knižní kultura ve sbírkách Muzea umění Olomouc*, zvláště z kapitoly *Sbírka Kniha 20. století*, která se věnuje popisu rozsáhlé sbírky kolekce knih, časopisů a sborníků významných autorů od přelomu 19. a 20. století do konce 60. let 20. století.

⁶ DYRYNK, Karel. *Typograf o knihách*. Praha: Kentaur, 1993, s. 44

technikou. Kromě vlastních knih ilustroval i několik děl jiných autorů, například Hrad smrti Jakuba Demla.

1. 3. 2. Avantgarda a knižní tvorba

Knižní produkci velmi ovlivnilo také rychle se rozšiřující hnutí kubismu. V tomto duchu ovládl obálky knih tzv. lomený styl, který se odklání od ladných křivek secese a písmo i obrazový motiv jsou silně stylizované a geometrizované. K umělcům, kteří přispěli svou tvorbou k prosazení tohoto stylu, patří zejména Josef Čapek, dále třeba Vincenc Beneš, Antonín Procházka, Emil Filla, Václav Špála a další. Tyto knižní úpravy pro mě ale nejsou zajímavé; zdá se mi, jako by potlačovaly osobnost jednotlivých tvůrců a jsou si pro mě navzájem velmi podobné. Celkově nejsem ztotožněná s estetikou kubismu. Knižní ilustrace tohoto zaměření v mých očích nevyjadřují ducha jednotlivých knih, ale jen kopírují „hranatou“ kubistickou formu.

Avantgarda po první světové válce se snaží knihu přiblížit jejímu čtenáři a za cíl knižní úpravy považuje účelnost. Projevuje se silný vliv sovětského konstruktivismu a stejně tak západního surrealismu André Bretona. V Německu vzniká hnutí Bauhaus, které způsobilo revoluci v architektuře, užitém umění i typografii. Ideovým centrem české avantgardy byl *Umělecký svaz Devětsil*.

Knižní úpravou se zde nejvíce zabýval Karel Teige, který teoreticky shrnul základní zásady moderní krásné knihy a jejímu zpracování se věnoval i prakticky v mnoha svazcích svých vrstevníků. Teige prosazoval především podřízení formy funkci a oproštění od neúčelného dekorativismu. Jeho knihy jsou geometricky jasně členěné a zářivě barevné. Jako knižní grafik pracuje v duchu poetismu, využívá techniku koláže a fotomontáže, experimentuje s typografií a používá obrazové básně. Známa jsou jeho zpracování Nezvalových sbírek *Pantomima* a *Abeceda*. Poetistické pojetí knihy je mi svou hravostí bližší než kubistické, přesto to není můj inspirační zdroj, neboť právě zavrhaný dekorativismus je mi tak blízký. V této době jsou dalšími významnými osobnostmi, které zasáhly do vývoje knižní tvorby u nás ještě Josef Šíma, Jindřich Štýrský a Toyen.

1. 3. 3. Život knihy v komunistickém režimu

Druhá světová válka znamená konec avantgardních tendencí a po jejím skončení umělecký vývoj probíhá odděleně na obou stranách železné opony. V západním světě přichází optimismus a touha po lepším životě; z USA se do Evropy také rozšiřuje serigrafie. U nás jsou konec 40. let a léta 50. poznamenány ideologickým nátlakem a knižní obálky z této doby nejsou většinou nijak nápadité. Netradiční knižní zpracování vycházela víceméně jen v omezeném nákladu samizdatu.

Situace se naštěstí změnila koncem 50. let a v letech 60. se u nás rozvíjí nová avantgardní vlna. V době nesvobody se navíc knižní obálka pro umělce stala často jediným pojitkem s veřejností. V roce 1957 byla obnovena soutěž o nejkrásnější knihy, v roce 1964 se konal 1. ročník *Bienále užité grafiky Brno*. Z významných autorských osobností zabývajících se knižní tvorbou jmenuji alespoň Zdenka Seydla, Jiřího Balcara, Zbyňka Sekala, Stanislava Kolíbala, Vladimíra Fuku, Jiřího Rathouského a Milana Grygara. K oblíbeným technikám doby patřila koláž, kterou dovedl k dokonalosti Jiří Kolář. Jeho knižní obálky a ilustrace jsou plné lehkosti, humoru a nadsázky, ale i tíživosti doby.

Šedesátá léta jsou velmi plodná, pokud jde o nové myšlenky v umění, vzniká řada nových názorů a hnutí.⁷ Mezi nimi se vymezuje také autorská kniha jako nový pohled na knihu a její funkci ve společnosti. Tomuto fenoménu se budu dále věnovat v následující kapitole. Jen ještě zmíním, že v důsledku nástupu normalizace je v 70. a 80. letech knižní kultura u nás znovu průměrná a nenápaditá a situace se zlepšuje až po roce 1989.

1. 4. Autorská kniha

Autorská kniha je tedy na poli umění poměrně krátkou dobu, přesto už si zde stačila získat pevné místo. Co je vlastně autorská kniha? V nejjednodušším podání je to kniha, která je celá produktem jediného umělce. Ten je tedy spisovatelem, ilustrátorem, grafikem, vydavatelem i distributorem své knihy. Tím se zásadně liší od bibliofilie, která je dílem několika profesních specialistů, a ve výsledku je tak spíše produktem špičkového uměleckého řemesla. Autorská kniha je naopak uměleckým dílem rovnocenným

⁷ Do umění je od této doby zařazena i oblast performance a happeningu, vzniká land art, videoart, body art, konceptuální umění, zvuková poezie, a další. Na konci šedesátých let také znovu sílí vlna feminismu.

s ostatními uměleckými obory. Existovat může v jediném nebo i ve stovkách exemplářů a kromě papíru používá i jiných materiálů jako je kámen, kov, dřevo, textil, sklo a další.

Zdroje autorské knihy jsou v podstatě dva. Prvním je klasická kniha, z níž si ponechala kodexovou formu i materiální kvality a konceptuální charakteristiku jako primárního nositele informací. Druhým je výtvarné umění, v jehož rámci se autorská kniha jako samostatný žánr vymezila na počátku šedesátých let 20. století.

Autorská kniha má mnoho podob. Je znovuoživením významu knihy. V moderní technické a multimediální době se zdá, že kniha ztratila své výsadní postavení nejvýznamnějšího nositele vědění. Autorská kniha tak nabízí nové možnosti vnímání a hlubší komunikaci s knihou.

Myšlenka navrácení čtenáře k hloubavé percepci a zamyšlení, předání závažných sdělení a kulturních odkazů, to jsou východiska tvorby autorské knihy jako konceptuálního umění. Významným inspiračním zdrojem je také hnutí Fluxus, kterému kniha slouží jako důležitý nástroj při usilování o proměnu světa. Svou intermediální povahou autorská kniha vychází i z odkazu dadaismu, surrealismu, minimalistického umění a pop-artu. Doprovází ji snaha po odpoutání se od umělecké tradice a touha po demokratizaci umění.

Počáteční autorské knihy jsou charakteristické právě touto tendencí po zpřístupnění knihy – uměleckého díla široké veřejnosti. Roli průkopníků mají v tomto ohledu na počátku šedesátých let 20. století Edward Ruscha, Sol LeWitt a Lawrence Weiner v USA a paralelně s nimi Dieter Roth, Robert Filliou, Christian Boltanski a další v Evropě. Z nich je právě Edward Ruscha nejčastěji považován za tvůrce skutečného prototypu autorské knihy.⁸

V roce 1962 vytváří Ed Ruscha dnes již slavné dílo *Twentysix Gasoline Stations*, které je považováno za základní model autorské knihy. Je to nenápadná útlá knížka obsahující pouze 26 černobílých fotografií benzínových pump na cestě z jednoho amerického města do druhého se strohými popiskami k identifikaci fotografií. Ty usilují pokud možno o vzhled nestranného dokumentárního záznamu. Podobný charakter mají i ostatní Ruschovy knihy⁹, nesnaží se o exkluzivitu a okázalost, mají však ambice být knihou jako

⁸ Uvádí ho například Gina Renotiére v publikaci *Listování. Moderní knižní kultura ve sbírkách Muzea umění Olomouc*. s. 91.

⁹ Například: *Various Small Fires and Milk* (1964), *Every building on the Sunset Strip* (1966), *Thirtyfour Parking Lots* (1967), *Nine Swimming Pools and a Broken Glass* (1968), *A Few Palm Trees* (1971) a další.

originálním uměleckým dílem. Své originály Ruscha vytváří pomocí reprodukčních technik, za použití skromných formátů a celkově velmi levně, to umožňovalo vydávat tituly v poměrně vysokých nákladech.

Autorská kniha tak byla od počátku alternativou k tradiční institucionalizované knižní produkci. Autoři toužili po uskutečnění idealistické vize umělce, který není závislý na komerčním systému a společenské hierarchii. Z výrobního procesu knihy tedy byly vyřazeny všechny komerční zásahy, umělec nově zastával i roli vydavatele¹⁰ a distributora své knihy.

1. 4. 1. Autorská kniha v českém prostředí

U nás patří k předchůdcům autorské knihy Milan Knížák, Jiří Kolář a Ladislav Novák. V Brně vzniká okruh autorů vycházejících z konceptuálního umění, kteří se hojně vyjadřují také formou autorské knihy. Jsou to Jiří Hynek Kocman, Jiří Valoch, Dalibor Chatrný, Pavel Rudolf a další. Přístupy k tvorbě jsou velmi rozmanité, Milan Knížák vytváří sérii betonových knih, Jiří Valoch minimalistické konceptuální knihy, Jiří Hynek Kocman tvoří své chromatografické knihy.

Bližší mé vlastní tvorbě jsou autorské knihy Pavla Büchlera. Do svých knih otiskuje zvětšeniny fotografií z novin, které působí zvláštním odlidštěným dojmem. Navíc pracuje i s hotovými nalezenými texty vytrženými z kontextu, což je podobné i mé práci s textem. S textem v knize samozřejmě pracuje i Jiří Kolář, který však více využívá estetické působení řazení grafémů a geometrické obrazce z nich vznikající. Jiří Valoch zase řadí jednotlivé grafémy tak, aby dosáhl estetické působivosti a poté konceptuálního účinku.

V souvislosti s pojmem autorská kniha ještě musím zmínit pojem *kniha-objekt*. Dříve se tyto termíny víceméně překrývaly a teoretici je zaměňovali.¹¹ Dnes se označení *kniha-objekt* používá pro knihy, které se svou povahou blíží plastice; často jsou to knihy

¹⁰ Ve většině případů si autoři knihy vydávali sami; častou alternativou byla také nově se objevující malá vydavatelství vznikající za účelem vydávání knih autorů, kterým renomovaná vydavatelství odmítala přístup. Bylo to například vydavatelství *Something Else Press* v New Yorku, *Rainer Verlag* v Berlíně, *Exempla* ve Florencii a další. Stejnou roli měla v totalitních zemích samizdatová nakladatelství.

¹¹ Pojem *kniha-objekt* či *knižní objekt* se používal k označení autorských knih do zavedení pojmu *autorská kniha* Jiřím Valochem v roce 1982. Na požádání J. H. Kocmana vymyslel J. Valoch český ekvivalent k již běžným pojmům *artist's book*, *libri d'artista* a *künstlerbücher*. (VALOCH, J. Autorské knihy a já. *Listování. Moderní knižní kultura ve sbírkách Muzea umění Olomouc*. Olomouc: Muzeum umění v Olomouci, 2009, s. 145 - 149)

vyrobené z jiného materiálu, než je běžné. To můžeme říci například o *Knize dokumentů* (tzv. betonové knize) Milana Knížáka, knize J. H. Kocmana *E. A. Poe's The Raven reduced by JHK* či o *Knize o prenatálnom stave* od Dezidera Tótha.

2. TEMATIKA

Od začátku jsem chtěla zpracovat téma, které ve mně leží už déle, jen jsem nejprve nevěděla, jak na to. Věděla jsem, že jako výsledný produkt chci vytvořit autorskou knihu, ale přesnou koncepci jsem neměla. Moje prvotní myšlenka byla, zpracovat v knize obecně známé citáty o lásce a životě a to, jak se setkávají s realitou mezi dnešními lidmi. Nakonec jsem však od toho upustila a zpracovala ucelenější a také volnější příběh tří lidských bytostí v jejich niterném světě.

Toto téma jsem zamýšlela pojmut jako kritiku dnešní společnosti, jejích pohodlných lidí, lidí zvyklých, že jejich život za ně vede někdo jiný. Také jsem chtěla mít ve své knize hrdinu nebo hrdiny provázející příběhem. Nechtěla jsem se pouze abstraktně zabývat velkými filosofickými myšlenkami a v knize své úvahy a závěry obhajovat. Potřebovala jsem konkrétního hrdinu a konkrétní příběhy a situace. A jelikož se nyní cítím být na jakési životní křižovatce mezi mládím a vstupem do opravdového dospělého života, přirozeně vyplynulo, že hrdina mého příběhu bude v mém věku a bude to žena.

Můj příběh a tematika knihy tedy vyrůstají z mých osobních pocitů a zkušeností v současné době. Prvotní inspiraci mi poskytuje moje nitro, které jsem při tvorbě knihy podrobila důkladné introspekci. Mé nitro a pocity v něm jsou však mnohvrstevné, někdy protichůdné a často těžko čitelné a pojmenovatelné. Myslím ale, že v mé knize se mi nakonec povedlo je zachytit.

Také proto, že jsou mé pocity tak často protichůdné, zrodily se nakonec hrdinky tři. Tři pohledy, které zachycují svůj svět a své vnímání tohoto světa. Nechtěla jsem totiž nabízet jen jeden autoritativní pohled, tři hrdinky mi tak poskytly potřebnou názorovou různorodost a mnohvrstevnost, která je obsažená i v životě samotném.

Každá hrdinka je tedy jiná a každá, možná trochu šablonovitě, zrcadlí určitý typ vnímání reality. První z nich je idealistická a věčně zasněná, druhá je zaměřená na praktický život a udržení jeho chodu, třetí se zaměřuje spíše na sebe a nezávazně si užívá života. Největší rozdíl asi vidím mezi první ženou a druhými dvěma. Ta první totiž opravdu zkoumá vnější svět a její nitro je plné otázek, na které hledá odpovědi v sobě i ve světě. Druhé dvě na první pohled žádnými pochybnostmi či trýznivými otázkami netrpí, při bližším

zkoumání však vidíme, že i ony se ptají po smyslu jejich života, avšak jen zdráhavě a ve chvílích životní nejistoty a nespokojenosti.

Jako stěžejní témata své knihy jsem vymezila tematiku mladých lidí v dnešním světě, téma člověka ve městě a téma ženského pohledu na realitu.

2. 1. Všední realita mladých lidí

Důležité pro mě je v mé knize téma nespokojenosti s vlastním životem. Poslední dobou je totiž vidám všude ve svém okolí. Lidé si asi vždy stěžovali na svůj život a stěžují si i dnes, přesto to nesou těžce. Toto bylo možná prvotním impulsem k tomu, abych svou knihu pojala jako společenskou kritiku, téma mě doposud velmi vzdálené. Ve své dosavadní tvorbě jsem se nikdy příliš nezabývala jakoukoliv kritikou, natož společenskou. Svou tvorbu bych naopak označila spíše za pozitivní a často zaměřenou více na formu než obsah. Proto mě samotnou překvapilo, kam se vyvinulo mé uvažování a má tvorba nyní.

Nosnou linií mého uvažování se tedy stala nespokojenost lidí s vlastním životem. A protože se většinou setkávám a bavím s lidmi mého věku, tematizuji v knize nespokojenost mladých lidí mé generace. Pokusím se nyní tuto mou generaci a její pocity, jak je vidím já, popsat.

2. 1. 1. Kdy začíná dospělost?

Má generace, narozená zhruba v 80. letech minulého století, je již pokládána za dospělé jedince, přesto se tak často necítíme. Kdy tento pocit pomine? Když mi bylo patnáct, myslela jsem, že v osmnácti budu dospělá. V osmnácti jsem si říkala, že ve dvaceti pěti už budu stará. Teď je mi dvacet pět a cítím se pořád stejně. Nejistě. Mladě. Příliš mladě na opravdový život a pomalu si začínám uvědomovat, že tento pocit mě asi jen tak neopustí. Návod na život totiž nezískám překlenutím nějaké věkové hranice, nejspíš mi ho ani neposkytne nikdo jiný. Měla bych si rychle uvědomit, že návod na svůj život mohu získat jedině sama od sebe a ze svých zkušeností, a jedině pokud pro to něco udělám.

Někdy si říkám, že mnoho dospělých, ať už mého věku nebo starších, je vlastně hodně bezradných. Bezradných, protože nevědí, jak naložit se svým životem, se svou současnou realitou, která se jim nezamlouvá. Dokud byli ještě ve věku dětství či puberty, měli

alespoň ideály a naděje. Ty však s postupem času vymizely, jak je realita kolem začala svírat a oni si začali uvědomovat, že takhle to přece nechtějí. A ještě horší to je později, protože ta realita kolem se již nemění a pokud, tak jediné k horšímu. Problém je, že realita se sama od sebe nezmění, zvláště pokud v to již ani nedoufáme.

Uvědomění si situace je prvním krokem k jejímu řešení. Přesto si lidé myslím často nechtějí svou situaci uvědomit, je to příliš bolestné, náročné a pro praktický život se to zdá i zbytečné. V kolotoči mezi prací, jídlem, prací, spánkem a zase prací už prostě nezbyvá čas ani energie klást si nějaké otázky. Stereotyp života zdá se ubíjí touhu po jiných oblastech vědění, než jaké jsou nutné k prostému přežití.

Dokud jsme dětmi, máme kolem sebe dospělé, kteří nám řeknou, že vše bude dobré. Jakmile jsme však sami dospělými, nemáme již často nikoho, kdo by nás utěšil, nebo komu bychom útěšná slova věřili. A tak ztrácíme své ideály i naděje a zjišťujeme, že svět kolem nás už nebude lepší, jak jsme doufali dříve. Tady asi začíná dospělost a její další etapu vidím v konstruktivním řešení a řízení vlastního života. Uvědomit si zodpovědnost za vlastní život pro mě bylo zprvu frustrující a tento pocit se mi někdy vrací, když si ale uvědomím, že mám také sílu svůj život vést, cítím se lépe a lehčeji než dřív.

2. 1. 2. Moje místo v mé generaci

Zaměřila jsem se tedy na všudypřítomnou nespokojenost a současně bezradnost mladých lidí s ní něco dělat. Řekla bych, že za tím je pocit vlastní nezodpovědnosti a nekompetentnosti řídit svůj život; raději čekáme, až ho někdo vyřídí za nás. To totiž cítím z mnoha mých kamarádů, mé grafiky jsou často inspirované právě příběhy a okamžiky ze života kamarádů a známých.

Generace mladých lidí se podle mě potácí na hranici mezi touhou žít svůj život podle sebe a současně neschopností činit zásadní rozhodnutí ve svém životě; je na pomezí přežívání, užívání si a žití. Tím bych ostatně poněkud zjednodušeně zařadila mé hrdinky do jakýchsi kategorií, první se snaží opravdu žít, druhá přežívat a třetí užívat si.

Ne své generaci vidím mnoho nedostatků a věcí, jež by se měly změnit. Sama sebe však z této rozporuplné generace nijak nevyjímám. Nejprve jsem myslela, že budu v roli nestranného pozorovatele, nikoliv soudce, ale prostě zaznamenávajícího subjektu. Jak ale moje práce pokračovala, docházelo mi, že se nemohu vyčleňovat z problémů, které

kritizují. Naopak jsem si uvědomila, že to, o čem uvažuji a co zpodobuji, se mě týká mnohem více, než jsem si myslela. Moje kritika společnosti se proměnila v kritiku mě samotné a mých vlastností, které bych chtěla změnit. Uvědomila jsem si, že téma, které jsem zvolila, jsem zvolila kvůli svým pocitům a nejistotám, své touze po změně života. Toto pochopení pro mě bylo bolestné, ale zároveň i osvobozující a očišťující. Vím, že žiji v generaci a ve společnosti, jejíž problémy se mě týkají a stejně tak vím, že s tím mohu něco udělat.

Všechny tři osobnosti mých hrdinek jsou tedy obsažené ve mně samotné, některé jejich rysy více, jiné méně. Jakmile jsem se s tím smířila, chápu svoji knihu ještě niterněji a osobněji než dříve. Je to vlastně zpověď mého dosavadního života, mého vnímání sama sebe a světa kolem mě.

2. 2. Člověk ve městě

Člověk v prostředí města, to je pro mě fenomén, který mě fascinuje. Ve městě žiji odjakživa a myslím, že mou osobnost výrazně zformovalo. Vyrůstala jsem v maloměstě se všemi jeho poměry, vztahy mezi sousedy, pomluvami, drby a měšťáckým životem vůbec. Jako dítě jsem to samozřejmě vnímala naprosto samozřejmě a myslím, že mé dětství bylo velmi harmonické, jak to také bývá. V období puberty jsem pobývala vždy přes týden ve velkém městě a tento nový svět mě zprvu uchvátil. Tolik možností, pohybu, energie, lidí, budov a tramvají. Po čtyřech letech na škole mě však tento svět poněkud vyčerpával a já se ráda uchýlila do menších a klidnějších měst. Nyní jsem v Olomouci, městě ani malém ani velkém a myslím, že mi zatím vyhovuje.

Lidská společnost žije ve městech už dlouhou dobu a s neustávajícím rozvojem civilizace se ve městech zdržuje čím dál větší procento populace. Městský život se liší od toho řekněme venkovského, většinou se uvádí jako jeho hlavní atributy spěch a stres, nedostatek času, zaměřenost na výkon, vzájemný nezájem o ostatní obyvatele a velká míra technických a civilizačních vymožeností doby. Mě samotnou velmi ovlivňuje město svým celkovým vzhledem; máme města šedivá a špinavá, ale i příjemná a vzdušná. Na městské civilizaci mi ale vadí nejvíce její prostředky k manipulování lidí jako jednolitého davu. Tak vnímám reklamní kampaně a komerční média jako televizi, rádia a časopisy.

2. 2. 1. Co nám slibují reklamy?

Reklamní spoty, inzeráty, letáky, firemní materiály, plakáty, billboardy, světelné noviny a mnoho dalších propagačních forem nás obklopuje a ovlivňuje každý den. Naše civilizace se stává nepřehledným bludištěm reklamních sloganů a doporučení. Co mi však vadí nejvíce, je povrchnost a zneužívání obecně dobrých idejí¹² reklamními slogany.

Reklamy se snaží nabídnout potenciálnímu zákazníkovi řešení jeho starostí a zalíbit se mu jakýmkoliv způsobem. Často tak útočí na nejnižší stránky lidské osobnosti, jako je závist, nenasytost, strach a chtíč a podporují je ve svých konzumentech. Za stejně zhoubnou považuji i vlastnost většiny reklam vytvářet falešnou iluzi dokonalého světa s výrobky, jež nabízejí. Nejhorší formou vůbec je pro mě strategie vyvolání pocitu strachu a následná nabídka řešení v podobě reklamního produktu. Je to totiž strategie, která funguje velmi dobře, o to lépe, čím se zdá být hrozba reálnější. Můžeme ji spatřit i v minulosti, v různých politických formách sloužících k manipulaci veřejného mínění.¹³

Ve svých grafikách upozorňuji na problematiku vnímání reklam prostřednictvím jejich zobrazení v prostředí příběhů. Obrazy a texty reklamních sloganů v mých grafikách jsou dostatečně abstraktní, aby nepředstavovaly žádnou konkrétní firmu či kampaň, při pohledu na ně se však divákovi zajisté vybaví nějaký známý reklamní spot či billboard. Nechci ve své knize útočit na žádnou konkrétní korporaci, ale na propagační strategie obecně. Texty mých reklam působí ve spojení s celkovým vyzněním grafiky komicky, sarkasticky a až naprosto nemístně.

2. 2. 2. Co chceme po televizi a časopisu?

Hromadná komerční média nám předkládají také notnou porci reklamy, ať viditelné nebo skryté. Já se chci v této kapitole věnovat jinému rysu těchto poskytovatelů zábavy a odpočinku. Kritiků médií je jistě mnoho a s mnoha z nich v mnohém souhlasím.

¹² Tím myslím třeba ideji lásky, dobra, krásy, pomoci bližnímu a mnoho dalších.

¹³ Nejvíce viditelná je samozřejmě v totalitních režimech, například nacistickém Německu. Vláda zde vytvořila atmosféru strachu až nenávisti k odlišným národnostem a ihned také nabídla řešení v podobě svých zprvu skrytých záměrů ovládnout ostatní národy. Paralelu spatřuji třeba v nabídkách na pojištění. Pojišťovna nejprve klienta přesvědčí, že mu hrozí nebezpečí a poté mu nabídne řešení, tedy pojištění proti této hrozbě. Podobných příkladů bych našla nespočet.

Nebudu se však věnovat všemu, co by mělo být v souvislosti se špatným vlivem médií na náš život řečeno. Zmíním se především o tzv. ženských časopisech.¹⁴

Tomuto fenoménu se totiž věnuji podrobněji v druhé kapitole knihy, v příběhu druhé hrdinky. Jednak ji zachycuji při četbě ženského časopisu, jednak jsem texty z takového časopisu použila přímo v knize vedle této grafiky. Ve své knize představuji vlastnost časopisu vydávat se za přítelkyni a rádkyni žen. Časopisy podávají ženám prefabrikované návody na jejich život, tváří se jako empatická poradkyně ve věcech lásky, krásy a života vůbec. Jako by bylo možné někomu radit v jeho životě a jako by to bylo možné, aniž bychom toho člověka znali. Vadí mi jednotná průhledná a povrchní politika těchto časopisů a jediný předávaný názor na svět a život.

Rozhodně zde nechci planě moralizovat a pranýřovat ohavnosti všech zábavných časopisů, už proto, že výjimky existují a já nechci všechny časopisy „dávat na jednu hromadu“. Také proto, že sama tyto časopisy nezdídko čtu a občas mě i opravdu pobaví. Jen chci poukázat na to, co mi přijde zarážející. A to je jakási implicitní konstruovaná mentalita konzumentek těchto časopisů. Některé texty pro ženy mě jako ženu totiž opravdu urážejí; jsou hloupé a předpokládají u svých čtenářek absenci rozumového posouzení textu a touhu podílet se na urážkách jiných lidí nebo alespoň na závisti jejich majetku či postavení. Ve své knize tedy chci upozornit na funkci některých textů kolem nás potlačovat v nás jakékoliv myšlení a hlavně uvažování do hloubky problému.

S fenoménem televize je to podle mě podobné. Televizi jsem zobrazila v příběhu třetí hrdinky, která se se svými kamarády baví tím, že pijí alkohol a sledují televizi. V tomto obraze narážím na bariéry v komunikaci a vadnou komunikaci mladých lidí s televizí a další technikou jako mobilní telefon nebo sociální sítě na internetu. Z čeho jsem nejvíce smutná, je skutečnost, že ačkoliv je dnešní člověk v místnosti s ostatními lidmi a kamarády, využije raději alternativní formu komunikace a baví se sám s telefonem nebo notebookem. Téma nedostatku komunikace v dnešní době je mi velmi blízké.

¹⁴ Ženským časopisem zde myslím časopis, který je primárně zaměřen na cílovou skupinu žen. Tato zaměřenost se dále liší podle věkových skupin žen, jejich společenského statusu či role, jejich zájmů. Všem je ale podle mě společná vlastnost, o které píše v dalším textu.

2. 2. 3. Jiří Balcar a jeho člověk ve společnosti

V mé tvorbě je mi velmi blízká také poetika Jiřího Balcara; tohoto malíře, ilustrátora a grafika jsem objevila teprve nedávno, ale zejména jeho grafiky na mě silně zapůsobily. Ve své tvorbě Jiří Balcar často reaguje na aktuální tendence v umění. Tvořil v duchu existencialismu, neorealismu, civilismu, expresionismu, abstrakce, lettrismu, nové figurace či pop-artu. Nezařazuje se však plně do žádného hnutí a uchovává si nezávislost a osobitost své tvorby.

Balcarovým celoživotním tématem je člověk ve společnosti. Toto téma vyznívá v jeho díle trochu tragicky, lidé na obrazech jsou osamělí a jakoby ztraceni v prostoru. Člověk je zobrazen jako moderní člen společnosti, většinou jen v obrysu a bez tváře, je tedy typizován a abstrahován. Balcar ve svých grafikách zobrazuje lidskou osamělost a odcizenost mezi ostatními lidmi a v prostoru města. To se na některých grafikách v mé knize snažím vystihnout i já.

Typickým rysem jeho obrazů je využívání typografických znaků, nejčastěji izolovaných písmen vznášejících se v obraze jako jakýsi otazník. Písmo v jeho obrazech na mě působí jako upomínka již zmizelé civilizace, jako známka přítomnosti konkrétního člověka, který již v obraze není, jako produkt naší civilizace, jenž jí má dávat řád, který ztratila. Balcarova práce s textem mě oslovila a inspirovala, já však s textem pracuji jinak, více tradičně. U textu využívám hlavně jeho obsahovou stránku, Jiří Balcar naopak jeho stránku esteticky formální.

2. 3. Gender v mém vidění světa

Posledním tematickým okruhem mé knihy je můj ženský úhel pohledu. Nevím, nakolik je opravdu rozdílný od mužského, avšak určité prizma pohledu se v mé práci nachází. Zaměřuji se přirozeně více na ženské problémy v tomto světě, neboť těch si také více všímám a více je prožívám. Dotýkám se problému osamělého života ženy v domácnosti, který zobrazuji v příběhu druhé hrdinky knihy. Do svého uvažování zahrnuji i problematiku vnímání ženského těla jako sexuálního objektu, a to v příběhu třetí ženy.

O tzv. ženském umění se ve větší míře mluví zhruba od začátku 20. století. Feminismus se sice již v prvních desetiletích minulého století zasadil o zrovnoprávnění žen v rovině občanskoprávní i kulturní a umělecké. Tato rovnoprávnost však nebyla tak jednoznačná

a mnoho historiků a kunsthistoriků poukazuje na početně velmi malé zastoupení žen v galeriích i na univerzitách stejně jako na přetrvávající stereotypy a svazující předsudky.¹⁵ Ženy tak musely své místo v uměleckém světě hájit a potvrzovat dál.

S postmodernou a jejím požadavkem názorové plurality se začal v oblasti humanitních věd používat nový termín *gender* a od počátku 21. století jsou *gender studies* běžným oborem na vysokých školách. Genderové teorie chápou pohlaví především jako sociální konstrukt, který je zásadně ovlivněn stereotypy předávanými ve společnosti z generace na generaci, a snaží se tento stereotypní konstrukt narušit.

2. 3. 1. Role ženy ve společnosti a v umění

Umělkyně otevřeně komentují postavení ženy odlišné od postavení muže ve společnosti zhruba od šedesátých let 20. století, kdy sílí feministické hnutí. Za všechny ženy umělkyně bojovaly a bojují Guerrilla Girls. Tato skupina žen vystupující v opičích maskách se snaží od roku 1985 změnit katastrofální situaci umělkyň a nebělošských umělců v galerijním a muzejním světě. Proslulé je jejich tvrzení na plakátu z roku 1989: „Do women have to be naked to get into the Met. Museum?“¹⁶ Přeloženo do češtiny znamená: Musejí ženy být nahé, aby se dostaly do Metropolitního muzea? Pod touto provokativní otázkou je dále nápis hlásající, že ženy umělkyně mají menší než 5% zastoupení v sekci moderního umění v tomto muzeu, naopak 85% všech aktů v muzeu je ženských. Tímto Guerrilla Girls navázaly na Lindu Nochlinovou, jež roku 1971 kritizovala společenský a umělecký systém, který ženám ani nedává příležitost, aby se na něm podílely.¹⁷

Niki de Saint Phalle prohlašovala, že její tzv. střílené asambláže či malby¹⁸ jsou symbolickými akty protestu proti stereotypnímu obrazu ženy, jaký vytváří současná

¹⁵ Upozorňuje na to například Martina Pachmanová v publikaci *Neznámá území českého moderního umění. Pod lupou genderu* nebo Uta Grosenicková v předmluvě knihy *Ženy v umění 20. a 21. století*.

¹⁶ Guerrilla Girls: Naked Through the Ages. *Guerrilla Girls: Fighting discrimination with facts, humor and fake fur!* [online]. [1989] [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <http://www.guerrillagirls.com/posters/nakedthroughtheages.shtml>

¹⁷ NOCHLIN, Linda Proč neexistovaly žádné velké umělkyně? In PACHMANOVÁ, Martina *Neviditelná žena: Antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě*, Praha 2002.

¹⁸ Jsou to asambláže ze sádry, v nichž se nacházejí plastické sáčky s barvou. Na ty potom při akcích umělkyně střílela puškou, aby se barvy rozstříkly na asambláž. Tato díla se nazývají *Tirs* (Terče) a Niki de Saint Phalle je vytváří od r. 1960.

společnost. Nejvýraznější umělkyní komentující sociální postavení ženy je pro mě rozhodně Shirin Neshat. Ve svých fotografiích a filmech komentuje islámskou kulturu, z níž pochází, pohledem západní ženy, žijící v New Yorku. Její filmy jsou neuvěřitelně sugestivní a emocionální; beze slov v nich upozorňuje na rozdílnou roli ženy v islámské kultuře, oddělenost ženského a mužského světa a naprostou absenci komunikace mezi oběma pohlavími.¹⁹

Z významných a mně blízkých umělkyně mohu zmínit Louise Bourgeois, která již ve svých raných pracích poukazuje na tísnivé společenské postavení ženy uvězněné v prostoru domova.²⁰ Pocit tísně a nemožnosti úniku rozpracovává i v dalších dílech, nejvíce v Celách.²¹ Bourgeois ve svém díle vychází nejvíce ze svých raných vzpomínek na domov, matku, otce a dětství plné konfliktů. Její sochy i instalace obsahují řadu artefaktů a znamení odkazujících k autobiografickým událostem. Dalším ještě nezmiňným rysem její tvorby je pak sexualita a sexuální symboly a formy, většinou však spojené s pocity strachu nebo hnusu.

2. 3. 2. Ženské tělo jako objekt

Mnoho umělkyně se nějakým způsobem vyjadřuje ke společenským klišé a tabu ohledně žen, ať jsou to pojmy jako mateřství, mladistvost a krása ženy či ženská sexualita. Ženské tělo je jim při tom objektem a inspirací tvorby a přetvářejí jej v závislosti na požadovaném sdělení. Niki de Saint Phalle zobrazuje nevěsty, rodičky a prostitutky. V jejích objemných a zářivě barevných nanách se tyto role ženy spojují dohromady.²² Pro Annette Messager je tělo prostředkem k parodování tradičních ženských atributů a vlastností přisuzovaných jim společností, jako je mladistvost a krása.²³

Zobrazení těla po mnoha jeho různých stránkách charakterizuje umění Kiki Smith. Tato ikona tělesnosti v ženském umění vytváří sochy lidských těl vyjadřující vnitřní bolest

¹⁹ Filmy *The Shadow under the Web* (1997), *Turbulent* (1998), *Rapture* (1999) a další.

²⁰ Sousoší *Femmes Maison* (1942) tvoří postavy žen, jejichž těla jsou složena z částí domu.

²¹ *Cells* jsou instalace, místnosti často v životní velikosti, oplocené a s různými předměty vypovídajícími o lidské přítomnosti, vyvolávají pocity klaustrofobie, strachu a odcizení.

²² Například: *Les Trois Graces* (1999), *L'Ange Protecteur* v hale Curyšského Hlavního vlakového nádraží, a mnoho dalších Nana's.

²³ Série fotografií *Mes jalousies* (1972) a nástěnná instalace *Les Tortures volontaires* (1972) s nadhledem a ironií kritizují ženský kult mládí a krásy a s ním spojenou snahu žen o uchování těchto společensky ceněných hodnot.

a zranitelnost a obnovující naše vnímání významu těla. Kiki Smith je mi velmi blízká svým niterným a senzitivním pojetím lidského údělu, tím že jde do hloubky podstaty pocitů a své diváky podněcuje k emočnímu prožitku a zamyšlení. Velmi mě také oslovily její početné kresby a grafiky, jsou citlivé, niterně osobní a emočně působivé.

V jiném pojetí umělkyně staví ženské tělo do role sexuálního objektu. Valie EXPORT využívá vlastní tělo jako výchozí předmět své práce, s jehož pomocí překračuje tabuizované hranice. Je často dávána do souvislosti s vídeňským akcionismem, její práce jsou však vyhraněně feministické. Ve svých radikálních performancích pracuje se svým tělem, odhalováním jeho částí či sebezraňováním chce své publikum šokovat a přivést k hlubšímu uvažování.²⁴

Sarah Lucas ve svých pracích konfrontuje mužský a ženský pohled na sexualitu a suverénním autorským jazykem zpodobuje přežitá klišé a stereotypy v této oblasti.²⁵ Elke Krystufek jde snad nejdále a provokuje svými performancemi, instalacemi a kolážemi, v kterých se snaží zpochybnit společenská pravidla mužské i ženské erotiky a najít vlastní identitu.²⁶ Ženu staví nově do role silné soběstačné bytosti, nezávislé na muži v oblasti sexuální a tedy i společenské. Vlastním tělem a tělesností se zabývá i Marina Abramović.²⁷ U nás je to třeba Veronika Bromová.²⁸

2. 3. 3. Pohled na konzumní společnost očima ženy

Téma konzumu a nakupování je oblastí, se kterou jsou ženy často spojovány. To si uvědomuje Sylvie Fleury a její práce stojí na hranici mezi oslavou či kritikou konzumu.²⁹ Předmětem jejich instalací jsou nejčastěji různé výtvarné produkty moderní kultury, jako luxusní nákupní tašky a obaly výrobků, značkové boty a doplňky a jiné přepychové ženské

²⁴ Například: *Sahavé a hmatové kino* (1968), *Akční kalhoty: genitální panika* (1969/1970), film *... Remote ... Remote* (1973).

²⁵ Například: instalace *Au Naturel* (1994), která sestává z matrace ohnuté do tvaru lenošky, okurky a dvou pomerančů zpodobujících mužský falický symbol, kbelíku a dvou melounů znázorňujících ženské sexuální partie.

²⁶ Při své legendární performanci na vernisáži ve vídeňské Kunsthalle r. 1994 umělkyně nahá masturbovala před diváky. Její dílo obsahuje i erotické autoportréty v technice malby a koláže.

²⁷ Například: *Rythm 10* (1973), *Rythm 0* (1974), *Breathing in/Breathing out* (1978).

²⁸ Například série fotografií *Pohledy* (1996) nebo kinetický objekt a fotografie *Zemzoo* (1999)

²⁹ Například: *First Spaceship on Venus* (1996), *Cuddly Wall* (1998).

konzumní zboží. Fleuryová jimi připomíná utopické naděje po naplnění bohatého života, který nám slibuje populární kultura.

Kritikou konzumu se mimo jiné zabývá ve svých obrazech-textech i Barbara Kruger. Zkoumá zviditelňování násilí, moci a sexuality v naší společnosti právě pomocí médií. Jeden z jejích sloganů *Nakupuji, tedy jsem* byl vytištěn na taškách pro zákazníky a vtipně komentuje identitu zákazníků-konzumentů. Kritice Krugerové neuniká ani samo umění, u nějž poukazuje na jeho proměnu v peněžní objekt. Ve své autorské knize také zpracovávám téma konzumní společnosti a jejího vlivu na život lidí, jak jsem již popsala výše.³⁰

2. 3. 4. Umění žen nebo ženské umění?

Je rozdíl mezi uměním žen a ženským uměním. Ne každá umělkyně tvoří ženské umění a některé se od něj i distancují.³¹ Jak však prohlásily směrem ke všem umělkyním již Guerrilla Girls: Buď si jistá, že ať děláš jakékoliv umění, bude považováno za ženské.³²

Umělkyně nicméně tvořily a tvoří bez ohledu na feministické či genderové teorie a zastávají stanoviska od feministické angažovanosti až po ignorování své role ženy. Sama sebe bych zařadila někam doprostřed této škály.

Svou knihu jsem primárně tvořila bez genderových či feministických ambic. Důležitější je pro mě celková myšlenka rozdílného vnímání světa než zprostředkování mého ženského pohledu na svět. Přesto je v mé knize právě ženský pohled rozhodně znát. Mnoho umělkyň zpracovává obecné či velmi osobní pocity ženy v současné společnosti.³³ Tím je mi toto umění blízké. Zajímají mě niterné pocity lidských bytostí v tomto reálném všeobklopujícím světě. A jelikož jsem sama ženou, snažím se své pocity vystihnout skrze ženské hrdinky ve své knize.

³⁰ V kapitole *Člověk ve městě*

³¹ Treba Niki de Saint Phalle byla přesvědčená, že umělci a umělkyně nemají být hodnoceni podle rasy, pohlaví či náboženství a odmítala účast na výstavách a publikacích věnovaných pouze ženám.

³² Guerrilla Girls: The Advantages of Being a Woman Artist. *Guerrilla Girls: Fighting discrimination with facts, humor and fake fur!* [online]. [1988] [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <http://www.guerrillagirls.com/posters/advantages.shtml>

³³ Frida Kahlo, Louis Bourgeois, Eva Hesse, Eva Kmentová a další.

Typicky ženských problémů se dotýkám také. V příběhu druhé hrdinky ji ukazují víceméně stále samotnou, při cestě na nákup, při domácí práci a při odpočinku a zastavení večer u sklenky vína. Věci u ní doma napovídají, že nežije sama, ale má manžela. Ten se však v grafikách neobjevuje, což naznačuje, že tráví většinu času mimo domov, pravděpodobně v práci. Takže tato mladá žena je uzavřená v samotě svého malého světa a nedůležitých ženských starostí. Jediný únik do jiné reality jí nabízejí média, zvláště ženské časopisy, které tvoří důležitou součást jejího života. Jemné kritiky se dopouštím zejména ve dvou textech, které se týkají jejího příběhu. Je to text reklamního letáku supermarketu a text pocházející z časopisu určeného ženám a dávající jim jakýsi pochybný návod na život. Není to však ani tak kritika hrdinky, jako spíše kritika těchto textů, jejich manipulativní a omezující povahy.

Dalšího ženského problému se dotýkám v příběhu třetí hrdinky. Je to problematika nazírání ženského těla jako sexuálního objektu zpracovaná mnoha umělkyněmi, jak uvádím výše. Hrdinka si tuto svou roli tělesně přitažlivé ženy uvědomuje a ještě ji podporuje. V grafikách jsem ji zobrazila ve vyzývavých šatech a pózách mezi kamarády a na diskotéce. Povrchnost tohoto způsobu vnímání si ale uvědomuje také, což jsem se snažila vložit do první grafiky jejího příběhu, kdy zády k divákovi sedí u zrcadla a její pohled vyjadřuje nejistotu a tápání ve vlastní identitě.

3. VLASTNÍ PRÁCE

Praktická část mé diplomové práce, tedy autorská kniha ve dvou vyhotoveních, sestává z dvanácti tisků grafik a dvanácti textů; vždy jedna grafika a jeden text jsou naproti sobě na dvoustraně. Zvolila jsem tradiční podobu knihy, protože mé myšlenky vyhovuje otáčení stránek, postupné čtení příběhu a listování v něm a také konfrontace obrazu a textu na dvoustraně.

Už od dob střední školy je mi forma knihy, jako tvůrkyni, velmi blízká. Zhruba od šestnácti let dodnes vytvářím své „deníčky, zápisníčky či bločky“. V některých těchto sešitech převládají kresby, v některých text. Mám blok ze střední školy, kde jsou povětšinou kresby, deník z Anglie, který obsahuje více textu než kreseb, sešit z Ameriky, který je poměrně vyvážený co se týče textů a kreseb. Každopádně od dob puberty, kdy mě postihla tato touha po zaznamenávání, je mým zvykem téměř kamkoliv jdu nosit nějaký bloček.

Poslední dobou mé sešitky obsahují kresby míst a věcí, jež mě zaujmou esteticky nebo pocitem, který z nich mám. Co se týče textů, jsou to většinou myšlenky, které mě napadají a chci si je zapsat, různé plány a předsevzetí, zápisy nálad a cokoliv jiného, co mě napadne. Moje autorská kniha vlastně přímo navazuje na tyto zápisníky, avšak ve formě mnohem ucelenější, komplexnější a také reprezentativnější. Vyvěrá ovšem ze stejné potřeby sdělit své pocity a myšlenky, převést je na papír a tím je zároveň zachytit a pochopit.

Příběh knihy vznikl tak nějak samozřejmě a nenásilně. Od počátku jsem věděla, že chci nějakým způsobem zachytit svůj pohled na svět kolem, na věci, které se okolo mě denně dějí, na věci, které dělám a prožívám i já.

Prvotní myšlenku zpodobit a tak nějak uzemnit obrazem různé citáty a „velké životní myšlenky a pravdy“ jsem zavrhla pro její umělost a těžkopádnost. Krátce poté mi došlo, že nejjednodušší způsob, jak zachytit můj úhel pohledu, je zobrazení obyčejného reálného života a můj cílený výběr okamžiků a obrazů z jeho každodenní reality.

Jak ale zachytit realitu? Problematika reálnosti a reality mě provází od počátku uvažování o mé knize. Realita je totiž podle mě pro každého jiná. Neexistuje jediná absolutní realita,

stejně jako neexistuje absolutní pravda.³⁴ Od začátku byla tedy základním kamenem mého uvažování subjektivita ve vnímání vnější i vnitřní reality.

Každá bytost má rozdílné vnímání světa okolo a to jsem také chtěla zachytit ve své knize. Proto jsem zvolila hned tři hrdinky příběhu, abych si mohla dovolit více úhlů pohledu, a tudíž se více přiblížila ideji nezaujatého autorského záznamu proměnlivé skutečnosti. Na jedné straně totiž moje grafiky chtějí vyvolat dojem určité nestrannosti a pohledu na realitu bez jejího hodnocení. Na straně druhé si velmi dobře uvědomuji, že toho docílit nelze, a ani bych to tak nechtěla. Víím, že jde o můj pohled, který nemůže být nezaujatý a už vůbec ne objektivní.

Ostatně o objektivnost mi nikdy nešlo. Chci však docílit toho, aby divák mohl sám a bez mých nápověd zhodnotit příběh knihy. Chtěla bych se tudíž vyhnout přílišnému hodnocení a podsouvání názorů. Svou knihou tedy chci sdělit příběh, který jsem vypožorovala ze světa kolem mě, a nechat na čtenáři, aby si jej vyložil ze svého úhlu pohledu.

3. 1. Příběh mé knihy

Příběh své knihy jsem rozdělila do čtyř kapitol vždy po třech listech, tedy třech grafikách a textech. Každá kapitola se věnuje jedné ze tří hrdinek příběhu, kromě kapitoly poslední, ve které se vracím znovu k první hrdince. Všem hrdinkám je společný věk; je jim zhruba dvacet pět let, stejně jako mě. Všechny také mají některé povahové rysy, prožívání a vnímání skutečnosti společné se mnou.

První kapitola se věnuje představení první hrdinky. Tato mladá žena je plná energie, radosti ze života a také velkých ideálů. V první grafice knihy ji potkáváme v radostném opojení z krás přírody. Tato hrdinka je mi ze všech asi nejpodobnější, jen jsem u ní více zdůraznila naivitu a idealismus, které v sobě mám, ne však v takové míře. V druhém obraze hrdinku vidíme v městském prostředí a současně poznáváme, že ji toto prostředí unavuje, mate a zraňuje. Ve třetím vyobrazení se s hrdinkou nacházíme znovu v přírodě, v klidném a tichém lese. Ona však již není plná radosti a euforie jako dříve, ale

³⁴ Tuto myšlenku, tedy že je pravda vždy relativní a absolutní pravdu nelze zjistit, zpracoval mimo jiné velmi působivě ve své noetické trilogii (Hordubal, Povětroň, Obyčejný život) Karel Čapek.

s naléhavostí se ptá, kdo jsme a kam směřujeme, tedy jaký má život smysl a proč jsou lidé nevšímaví, bezohlední a ubližující.

Tady hrdinku opouštíme a ve druhé kapitole se objevuje druhá hrdinka. Je více pragmatická a materiálně založená. Na trýznivé otázky po smyslu bytí první hrdinky tato žena dává povrchní a netečnou odpověď jejího uspěchaného světa. Shon a každodenní starosti jsou atributy její reality, což jí dovoluje se vymlouvat, že na nic jiného nemá čas. Nejčastěji čte reklamní letáky a tzv. ženské časopisy, ve kterých hledá rady pro svůj život. Na jednotlivých grafikách ji vidíme na každodenní šedivé cestě do obchodu a v jejím bytě při domácích pracích.

V posledním obraze kapitoly se této ženě díváme přes rameno do jejího zúženého světa a vidíme, že když se večer zastaví její kolotoč života, i ona se zamyslí nad jeho smyslem. Pocity tohoto obrazu jsou pro mě pocity zklamání, touhy po něčem jiném, čekání na změnu a pozvolné ztráty víry v jakoukoliv změnu. V této hrdince také vidím kus sebe samé, jen zatím nevím, jak velký.

Ve třetí kapitole se znovu střídá hrdinka. Novou mladou ženu vidíme před zrcadlem v intimním prostředí její ložnice. Tento obraz je pro mě pocitově velmi podobný s předchozím, jen hrdinka je jiná. Vyjadřuje také jakési zklamání a hlavně pocit neovládání vlastního života. Žena se snaží najít svou pravou identitu mezi rozdílnými tvářemi a rolemi v práci, před kamarády, ve společnosti, na diskotéce a ve svém soukromí. V druhé grafice ji vidíme v bytě s kamarády. Zábava však probíhá v rytmu udávaném televizí a alkoholem. Stylová párty je pro mě ztělesněním povrchnosti, sešlosti lidí, kteří nemají nic společného a navzájem se o sebe nezajímají. Povrchní atmosféru ještě podtrhuje poněkud infantilní text popové písničky provázející tuto grafiku.

Třetí obraz zachycuje hrdinku při tanci na diskotéce. Ona si užívá situaci, kdy ví, že je žádoucí a obdivovaná a její okolí ji sleduje neskrývanými mlsnými pohledy. Zde jsem zobrazila svůj odpor k modernímu způsobu seznamování a párování v barech a hospodách. Hrdinka si v těchto chvílích zářivého mužského obdivu kompenzuje své pocity nedůvěry v sebe samu a svůj život. I v této ženě poznávám část své osobnosti, své pocity a obavy.

V poslední čtvrté kapitole knihy se vracím k první hrdince. Opustili jsme ji při pátrání po smyslu života jejího i ostatních a vracíme se k ní ve chvíli, kdy ji přemáhá bezmoc, lítost a odpor k tomuto světu a jeho společnosti. Hrdinka se nachází ve špinavé ulici spolu

s bezdomovcem a nevšimavými kolemjdoucími. Mé pocity z tohoto obrazu by mohla vyjádřit věta už už se deroucí ze rtů hrdinky: „Už dost!“ Dost násilí, dost bezohlednosti, dost přetvářky a dost předstírání, že je všechno v pořádku!

Následující obraz zachycuje hrdinku v nemocniční posteli. Je na pohled klidná až netečná a jen jakoby mimochodem se dívá z okna ven. Tady ke konci příběhu cítím největší emoční vypětí. Mladá žena je však již zlomená a nečinná.

Poslední obraz knihy je na první pohled pozitivní, hrdinka je znovu ve své milované přírodě a pod rozkvetlými stromy si užívá dotek slunečních paprsků. V návaznosti na předchozí obraz je však tento nutno chápat jinak. Rozostřené okraje výjevu jsou vodítkem k pochopení, že je to pouze obraz snu. Hrdinka je zde znovu šťastná, již ale jen v krajině svých představ a snů. Disharmonii obrazu podporuje i text básně na protilehlé straně.

Příběh mé knihy je tedy příběhem tří mladých žen. V jednotlivých grafikách nahlížíme do jejich všedních dnů a čteme příběh jejich života. Tyto ženy jsou konstrukty poskládanými z pozorování mých kamarádů a známých a především z mých pocitů, zkušeností a přání. Moje autorská kniha je tak vyjádřením mých pocitů ze současného života okolo mě i v mém nitru.

3. 2. Jednotlivé grafiky

Grafiky v knize jsem vytvořila technikou čárového leptu. Ta mi díky relativní snadnosti přenesení kresby na matrici dovoluje velmi detailní zobrazení.³⁵ Nejprve jsem uvažovala o nějaké barevné grafické technice, poté jsem však usoudila, že téma mojí knihy vyžaduje monochromní zpracování. Techniku leptu znám a vím, co si v ní mohu dovolit. Mému záměr vyhovuje její preciznost, možnost detailní kresby a také podobnost perokresbě.

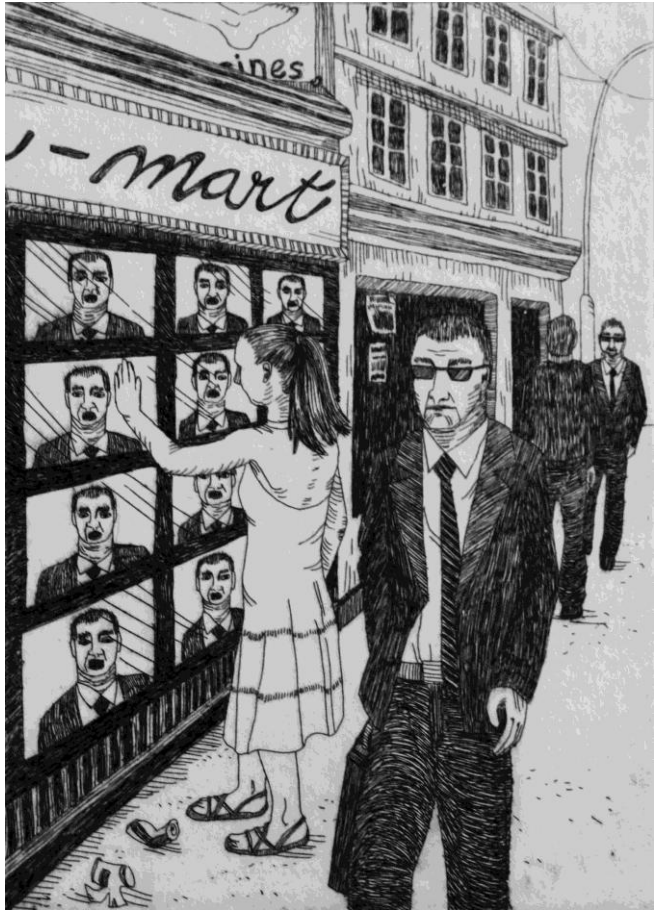
Jediným prostředkem k vyjádření obrazu mi byla tenká linie, kterou zanechává grafická jehla na kovové matrici. Tento střídavý nástroj jsem se tedy snažila využít ve všech jeho možnostech. Linkou, při tisku linkou černou, jsem vykreslila obrys i objem svých postav

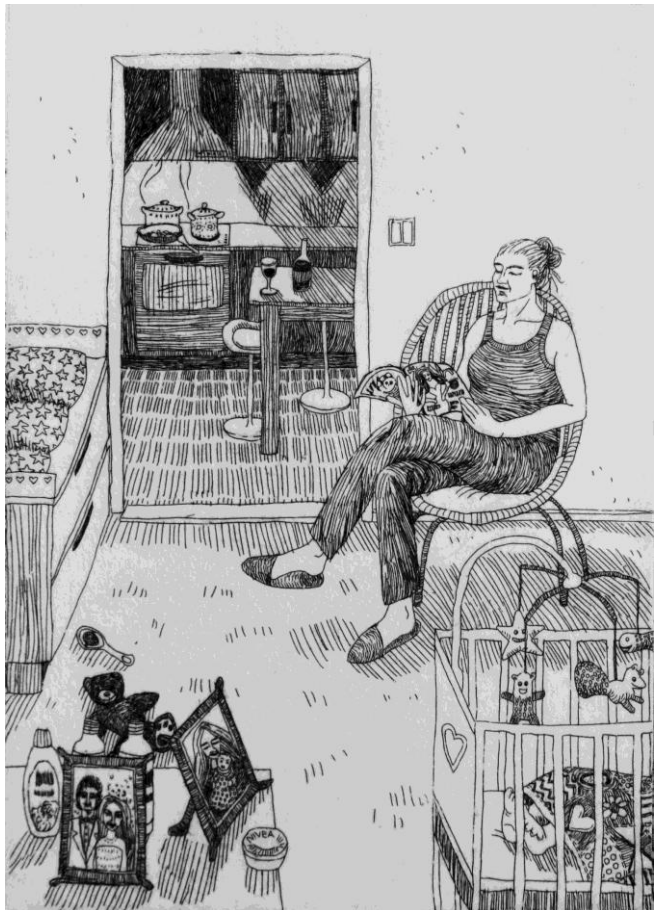
³⁵ Technika čárového leptu je grafická technika tisku z hloubky. Matrici jsem vytvořila nanesením tvrdého krytu (směs asfaltu, vosku a kalafuny) na zinkovou desku a následnou kresbou do zaschlého krytu. Desku jsem poté nechala po dobu několika minut leptat v roztoku kyseliny dusičné, dokud se kresba dostatečně nevyleptala. Následně jsem kryt odstranila ředidlem a mohla tisknout. Matrici pro tisk připravím nanesením hlubotiskové barvy na desku a následným vytřením barvy z vyvýšených míst. Poté desku umístím na lis, na ni přiložím navlhčený papír a projedu lisem. Na výsledný tisk se otisknou pouze místa vyhloubená, tedy vyleptaná na kovové desce.

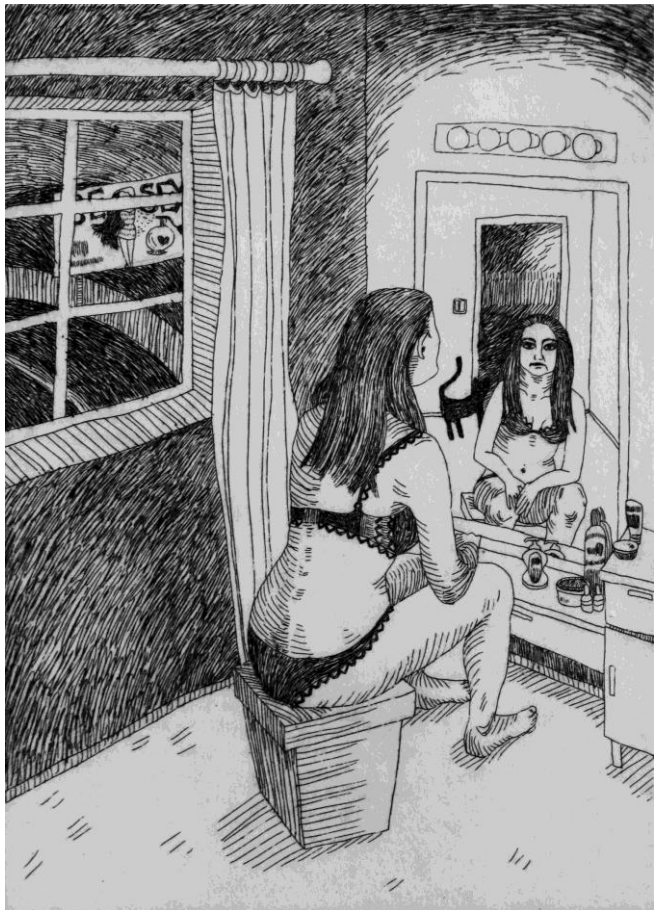
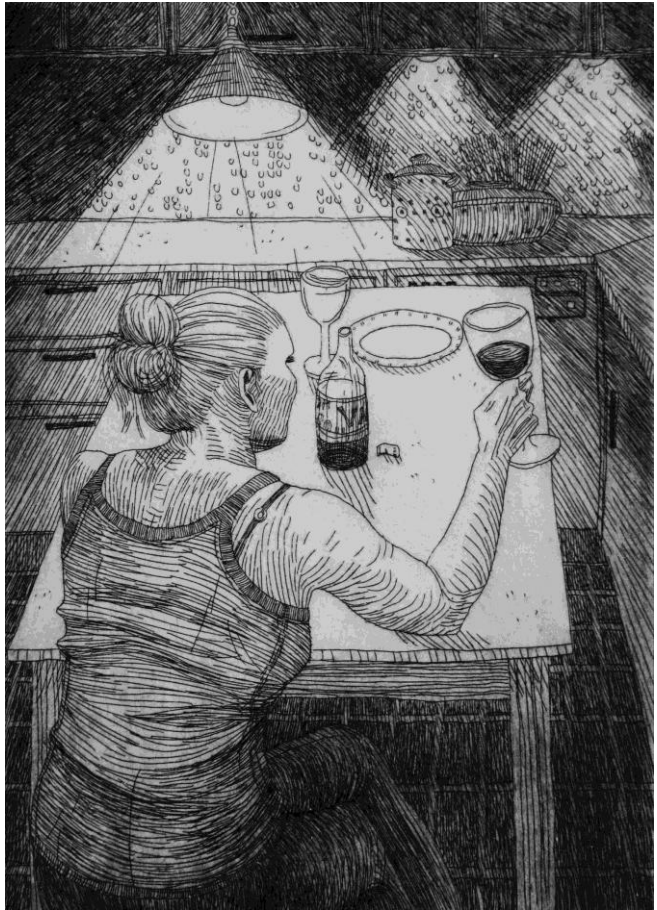
a prostředí, světlo i stín, hladkou kůži i záhyby oblečení. Nechtěla jsem totiž k celkovému kontrastu a zvýraznění stínů používat žádnou další grafickou techniku, například akvatintu.³⁶ I těch největších stínů jsem tudíž musela dosáhnout jen pomocí linky. Myslím však, že to byla dobrá volba, grafiky tak totiž působí vzdušně a čistě. Viz následující obrazovou přílohu.

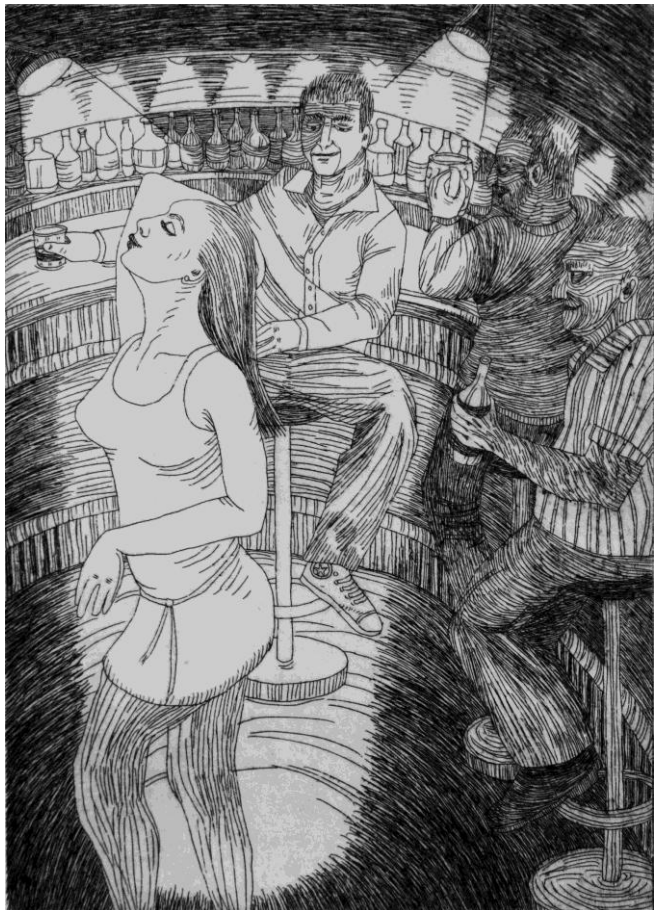
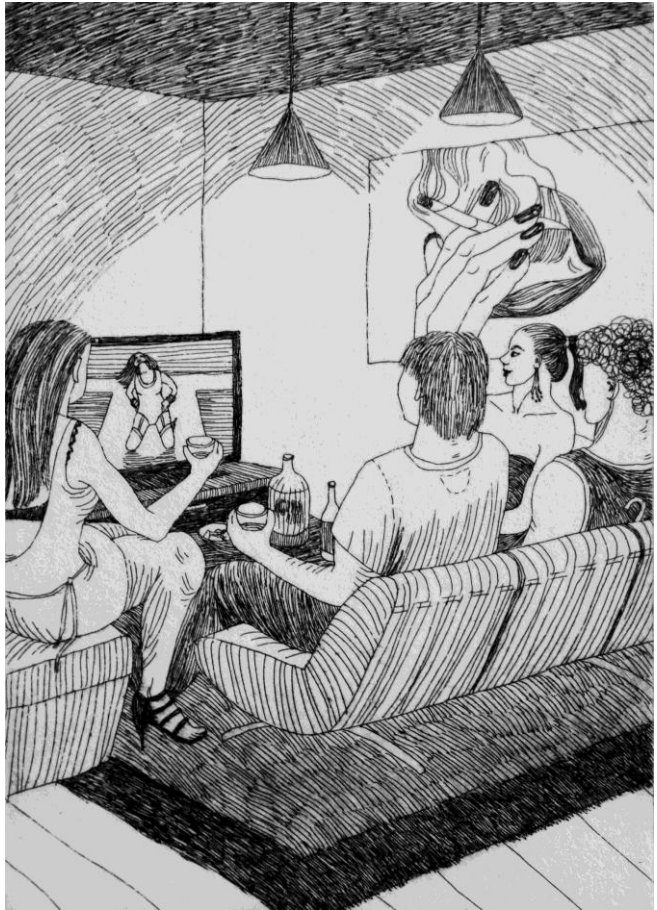

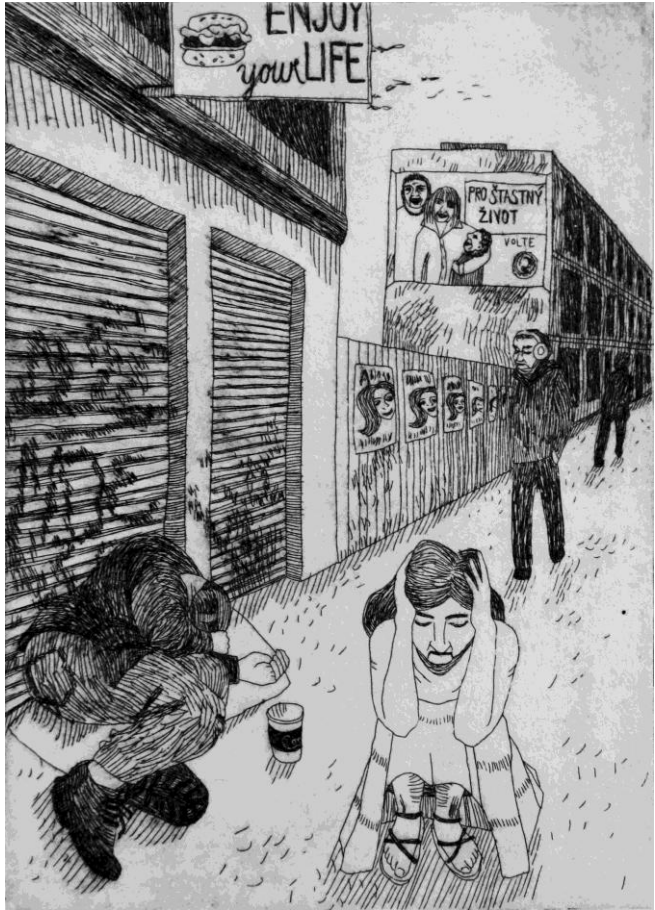
³⁶ Akvatinta je grafická technika umožňující vytvořit na větší ploše škálu tónů od světle šedých po černé. Dosahuje se jí naprášením a upevněním jemného kalafunového prášku na matrici a následným leptáním v kyselině. Podle doby leptání je pak výsledný tisk světlejší nebo tmavší.

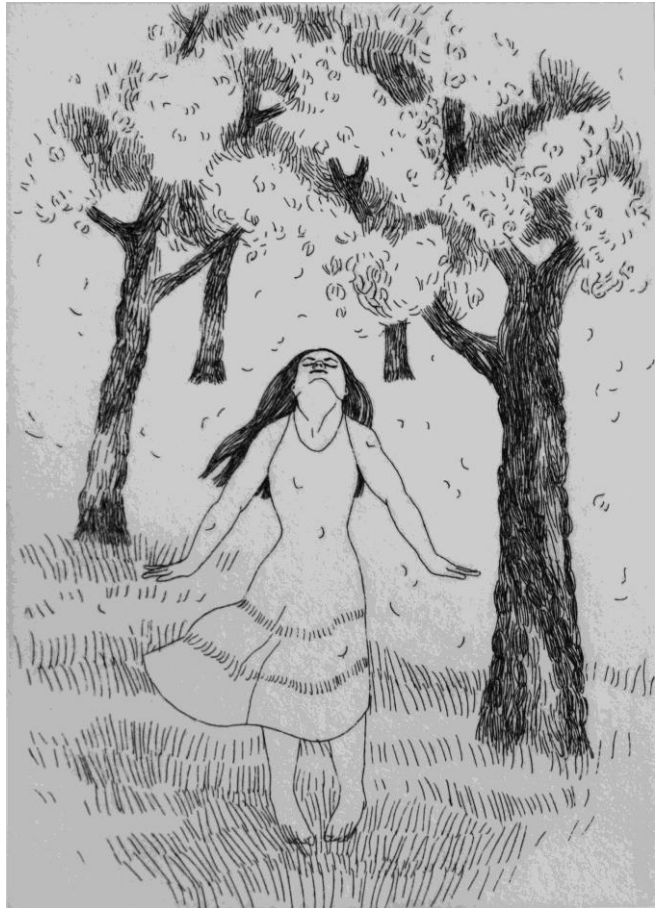

3. 3. Text umocňuje obraz

Pokud mám popsat tvůrčí proces své knihy, musím říci, že nejprve se ve mně zformulovala celková myšlenka. Poté se vytvořil příběh, k příběhu se mi postupně vynořovaly obrazy a až nakonec jsem k těmto obrazům a celkovému příběhu hledala a přiřazovala texty. Neznamená to, že text v knize pro mě není důležitý. Jeho funkci však nejvíce vidím v umocnění myšlenky obrazů a příběhu.

Texty do knihy jsem vybírala z rozličných zdrojů. Prvním pramenem pro mě byla poezie, vždyť právě ona dokáže vyjádřit snad všechny lidské pocity mnohem lépe než jakýkoliv jiný slovní projev. K poezii mám vřelý vztah a do své knihy jsem vybrala básně od autorů, které velmi obdivuji a kteří svým jazykem dokážou vystihnout pocity, jež sdílím i já. To pro mě bylo ostatně při výběru textu nejdůležitějším kritériem, aby dokázal vyjádřit a ještě i podpořit emoce, které jsem vložila do obrazů. Zároveň text obrazy celkově propojuje a vytváří kontinuální příběhovou linii.

Dalšími prameny textů v knize jsou komerční tiskoviny, které mě obklopují. Myslím totiž, že tyto texty život lidí velmi svérázně formují, vměšují se jim do života, ať chtějí nebo ne. Ve své knize jsem použila text reklamního letáku supermarketu, text z ženského časopisu, útržek textu popové písně a text z katalogu kosmetické firmy. Jsou to texty, které obklopují snad každou současnou ženu a jejich použitím ve spojení s grafikou jsem chtěla ukázat jejich vliv na náš život, ať už je jakýkoliv.

Textovou formu jsem nakonec zvolila ručně psanou. Text totiž vyjadřuje pocity hrdinky ve chvíli, kdy je zobrazena; je to vlastně její vnitřní monolog, zápis myšlenek honících se jí hlavou. Ručně psaný text je tak pro mě intimnější a autentičtější než text vytištěný; také proto, že jsem nechtěla, aby moje kniha působila jako sbírka básní, na jedné straně text, na druhé ilustrace.

3. 3. 1. Texty v mé knize

I

Přilítlo jaro z daleka
a všude plno touhy,
vše tlačilo se k slunci ven,
že snilo sen tak dlouhý.

Vylítly z hnízda pěnkavy
a drobné děti z chýše,
a pestré kvítí na lukách
přeslaskou vůni dýše.

Z větví se lístek tlačí ven
a ptáčkům z hrdla hlásky,
a v ňadrech v srdci mlad'ouнкém
tam klíčí poupě lásky.

II

Přes štěstí vidění
tak slepý
přes dar slyšení
tak hluchý

Ve větru list v lásce sám
v tenatech pták v dešti zpěv
v růži červ v naději klam
v hrdle pláč v slovech krev

Přes štěstí vidění
tak slepý
přes dar slyšení
tak hluchý

III

Odkud přicházíme
co jsme
kam jdeme?

IV

Zrovna jdu do Billy

Vepřová pečeně bez kosti 169, 90
Clever čerstvé mléko 1, 5% 16, 90
Jihočeský Eidam 30 % 14, 90
Kostíci MULTI PACK 2 + 1 ZDARMA 23, 80
Meruňky SUPER CENA 49, 90
Pampers active baby – 19 % 389, 90
Vino Mikulov 59, 90

V

Vždy vyzdvihněte to, co na
sobě považujete za nejlepší,
tak nejlépe odvrátíte pozornost
od všech nedostatků.

Širší boky skvěle vybalancujete
širokými kalhotami s vysokými
podpatky.

Nabíraná halenka s vestičkou
s výraznými klopami vám dodají
na objemu v horní polovině těla.

VI

Tak náhle začínáš
nosit svou jinou tvář

Ten kdo tě poznává
jsou tři staří muži
kteří vidí v co věří

Hezkou radostnou holku
kterou jsi nebyla

VII

Nyní
jenom když usínáš
se ještě choulíš

a za dne kočka
a v noci sny
ti zjevují

po čem si šlapeš
co nevíš
a po čem toužíš

VIII

Ooo!

Come on Baby!

You put my love on top

top top top top

My love on top

My love on top

Ooo!

Come on Baby!

You put my love on top

top top top top

My love on top

My love on top

IX

Získejte podmanivý pohled

s novou řasenkou Super Drama

Vyzkoušejte Rtěnku White Gold

s částčkami ryzího zlata

kteřá dodá vašim rtům

luxusní sytou barvu a třpyt

Vyměňte tmavé barvy

za letní barevné odstíny

a získejte trendy vzhled

Žijte podle vlastních pravidel

Eau de Parfum VIVA by Fergie

X

Ó vyrvat lhostejnosti kratší dobu oka!

Jak pes, než ulehne,

točí se snímek světla z nevysoka.

Týž původ ví o bodné ráně, která

si obrátila z dne

železo ukončené nahlédnutím do jezera.

Stromová duše prohne se tím

v zápas o jih svých stran ...

Kde milujem, všechno se táže vzetím.

List, smáčen slzami, pad dolů ke zdi.

A jak je pomačkán?

Jak člověk podávaný mříží do souhvězdí.

XI

V moři se vznášejí
bílá růžová fialová
květiny

Kdo se jich dotkne
najde ve vodě oheň

Vržené na suché kameny
poznají jaké to je
být cizí na zemi

těla bez krve
medúzy
na pláži dlouze utloukané
kovovým lanem

XII

Ubohá můra
křídla popel
a prach

Už hodiny sní
na bílé zdi
že dolétla do světla
jež nepálí

4. PEDAGOGICKÁ PRAXE

V rámci své pedagogické praxe na Základní škole a Mateřské škole Horka nad Moravou jsem se třemi třídami žáků realizovala dva komplexní úkoly na téma knihy.

4. 1. Pravěká knižní ilustrace

S třídou 6. A (žáci ve věku 11 – 12 let) jsem se ve třech hodinách výtvarné výchovy³⁷ zabývala knihou *Lovci mamutů* od Eduarda Štorcha. Tuto knihu žáci právě v té době četli v hodinách českého jazyka, a tak jsem s nimi mohla uskutečnit ideji vzájemné provázanosti výuky v různých předmětech. Zvláště v hodinách výtvarné výchovy považuji propojování znalostí a zkušeností z ostatních, především kognitivně zaměřených předmětů, za velmi žádoucí a funkční.

První hodinu jsem koncipovala v souladu s teorií EUR.³⁸ Na začátku hodiny, v části Evokace, jsem žáky rozdělila do čtyř skupin a každá skupina dostala kopii jedné ilustrace Zdeňka Buriana ke knize *Lovci mamutů*. Při poslechu hudby měli za úkol vymyslet k obrázku název a zamyslet se nad tím, co je na něm zobrazeno. Poté jsem vedla krátký rozhovor se skupinami a pomocí kladení otázek jsme se společně s žáky dostali až ke knize *Lovci mamutů*.

Dalším úkolem, nyní již pro každého žáka samostatně, bylo vybrat si krátký úryvek z textu knihy, který se jim líbí a který by chtěli ilustrovat. Tento úryvek poté umístili do formátu papíru A2 a opsali jej zde. Ve zbylém čase si každý žák rozpracoval svou ilustraci vztahující se k vybranému textu v technice suchého pastelu. V závěrečné části

³⁷ Předmět výtvarné výchovy na ZŠ Horka nad Moravou má pro šesté ročníky dvouhodinovou týdenní dotaci. Hodina výtvarné výchovy každý týden je tedy vlastně dvouhodinová, trvá 90 minut.

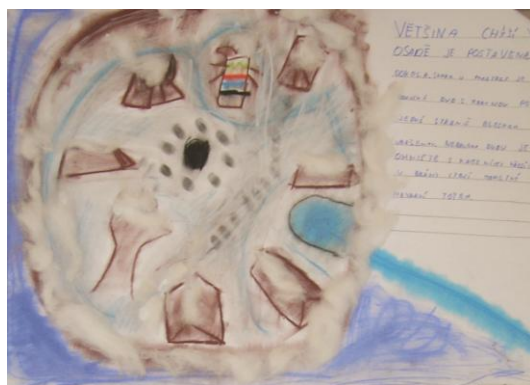
³⁸ Zkratka EUR znamená Evokaci, Uvědomění a Reflexi, což jsou tři složky ideálně vedené učební hodiny. Ve fázi Evokace si žák samostatně vybavuje a strukturuje, co již ví o tématu. Druhá fáze se nazývá Uvědomění si významu informací. V jejím průběhu se žák setká s novými informacemi a myšlenkami. Třetí fází předkládaného modelu učení je fáze Reflexe. Během ní si žáci třídí, sjednocují a systematizují vše nové, čemu se naučili, a nové poznatky si upevňují; přetvářejí svá původní vědomostní schémata. (KRÜGER, Květa a kol. *Rozvoj učebních dovedností: Kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 1. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea, 2007, 64 s. ISBN 978-80-87145-37-1.)

hodiny, tedy Reflexi, jsme se s žáky posadili do kruhu, navzájem si ukázali svou práci, zhodnotili hodinu a rozvrhli pokračování práce příští týden.

V další hodině výtvarné výchovy tedy žáci dodělávali svou práci z hodiny minulé, dokreslovali ilustrace a podle uvážení je dále doplňovali o nalepené provázky, vatu a chlupy, které měli k dispozici. Na závěr hodiny jsme uspořádali výstavu na chodbě. Žáci chodili mezi obrázky spolužáků a hodnotili své výtvary. Nakonec jsme se zase sešli ve třídě a já jsem vybrala tři žáky, kteří se s ostatními chtěli podělit o svůj názor na nejlepší ilustraci spolužáka.

Tato práce žáky bavila, protože to pro ně bylo něco nového a myslím, že výsledné práce také dopadly velmi dobře. Bylo zajímavé sledovat, jaké texty si žáci vybírali a jak je ztvárnili obrazem. Úryvky se někdy podobaly, zvláště pokud šlo o zajímavé dramatické scény, někdy si žáci vybrali úplně ojedinělý úryvek textu. Každopádně jsem zjistila, že text knihy a zvláště pokud je dítěti ponechána možnost volby, v něm probouzí fantazii a podněcuje k originální tvůrčí práci.

Ve třetí hodině výtvarné výchovy jsem volně navázala na knihu Lovci Mamutů. Žáci nejprve vytvořili skupiny – pravěké tlupy. Každá skupina si poté rozdělila role lovců, sběračů a šamanů a určila si název a vedoucího své tlupy. Následně měli dle zadání vyrobit pravěké zbraně a šperky pro svou tlupu. K této práci již měli připravené různé přírodniny jako větve, listí, květiny, šišky, kamínky a také provázky a drátky. Na konci hodiny každá tlupa představila své členy a svou práci. Ačkoliv byla tato hodina více chaotická a hlučná než předešlé, žáci byli z práce nadšení a hodnotím ji proto velmi dobře.

Žáci ZŠ a MŠ Horka nad Moravou. *Ilustrace ke knize Lovci mamutů*. 2013.

4. 2. Můj hliněný příběh

Tento netradiční úkol jsem realizovala s třídou 9. A a v obměněné verzi i s třídou 9. B (žáci ve věku 14 – 15 let). Chtěla jsem po žácích, aby si vytvořili vlastní příběh s vlastními postavami. V první hodině výtvarné výchovy jsem proto s nimi vytvářela tyto postavy a v hodině druhé z nich žáci poskládali vlastní krátký příběh.³⁹

Postavy si žáci měli vyrobit z keramické hlíny, a tak se naše první hodina výtvarné výchovy konala ve školní keramické dílně. Nejprve jsem s žáky realizovala krátké hmatové cvičení, aby si na nový materiál zvykli. Rozdala jsem každému kousek hlíny do ruky a ten si zhruba dvě minuty se zavřenýma očima tvarovali a prohmatávali. Poté dostali již větší kus hlíny, kterou měli zpracovat tak, aby byla tvárná a poddajná.

Jakmile každý žák zpracoval svůj díl hlíny, zadala jsem jim hlavní úkol hodiny. Tím bylo vytvořit tři postavy, které se budou jmenovat „Obur“, „Lašři“ a „Voto“. Těmto postavám měli dále přiřknout vzájemné vztahy, pohlaví a povahové rysy. Tím, že jsem jim zadala pouze jména postav a nic víc, jsem chtěla docílit většího zapojení fantazie a vlastní iniciativy žáků.

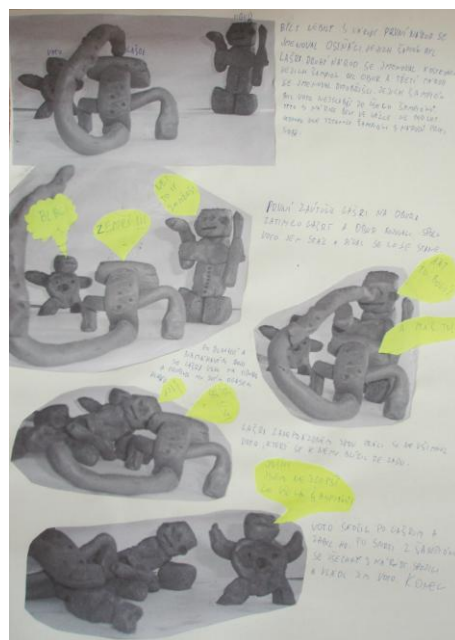
V druhé polovině hodiny již měli někteří žáci své figurky hotové. S nimi jsem se tedy pustila do další fáze úkolu, focení postaviček. Každý žák si vymyslel krátký příběh se svými hliněnými figurkami a ten jsme společně nafotili. K dispozici měl každý asi pět fotek a improvizovaný fotografický ateliér z papíru. Na konci hodiny jsme si ještě sedli do kruhu a každý představil ostatním své postavičky, jejich jména a povahu.

V následující hodině výtvarné výchovy jsme plynule navázali na předchozí. Fotky figurek jsem vytiskla a na začátku hodiny si je žáci rozdali. Nejprve jsme se posadili do kruhu a společně se bavili o tom, jak kdo chce svůj příběh ztvárnit, poté jsem jim ukázala pro inspiraci nějaké komixy. Každý žák si nejprve svůj příběh zapsal na pracovní papír i se všemi dialogy a poté jej postupně přepisoval a lepil na výsledný papír A2. K dispozici měli také barevné papíry, noviny, pastely, fixy a další materiál ve třídě.

Tato hodina byla velmi příjemná, ve třídě panovala pracovní atmosféra a komixy, které vznikly, byly různorodé, nápadité a často velmi vtipné. Žáci opravdu zapojili svoji fantazii, ponořili se do svých příběhů a vytvořili osobitá díla přesně tak, jak jsem doufala.

³⁹ Také deváté ročníky mají dvouhodinovou týdenní dotaci výtvarné výchovy, naše hodiny tudíž trvaly 90 minut.

S prací žáků v ZŠ a MŠ Horka nad Moravou jsem byla celkově velmi spokojená. Většinou měli opravdový zájem podílet se na úkolech, které jsem jim zadala, proto se mi s nimi pracovalo dobře. Také myslím, že výsledné práce žáků jsou zajímavé a kreativní.

Žáci ZŠ a MŠ Horka nad Moravou. *Hliněný komix*. 2013.

ZÁVĚR

Když se nyní ohlédnu za svou prací, vidím spoustu udělané práce. Jsem nesmírně šťastná, že se mi povedlo vytvořit vlastní autorskou knihu, tento neobvyklý a krásný umělecký artefakt.

Stejně tak jsem spokojená s výběrem grafické techniky leptu ke své tvorbě. Grafika mě dlouhodobě přitahuje kvůli své náročnosti na čas, trpělivost, zkušenosti i výtvarné kvality tvůrce. Umělecké dílo vytvořené grafickými technikami je pro mě o to hodnotnější, že v něm vidíme, kolik času a energie si vyžádalo. Zdlouhavý způsob vytváření tisků mi také dovolil hluboké a opravdové zamyšlení se nad problémy a myšlenkami v mé knize i v mém životě.

Má autorská kniha mi pomohla sdělit a tedy i pochopit pocity a myšlenky, jež mě provázejí na prahu vstupu do dospělého života. Témata, která jsem v ní zpracovala, mi nepřestanou zjitřovat mysl, cítím ale, že tímto počinem jsem se s nimi nějakým způsobem vyrovnala. Má autorská zpověď dostala konkrétní formu a mé pocity jsou nyní čistší a průhlednější.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Bc. Leona Zezulová
Katedra	Katedra výtvarné výchovy PdF UP Olomouc
Vedoucí práce	doc. Ondřej Michálek
Rok obhajoby	2013
Název práce	Autorská kniha
Název v angličtině	Artist's book
Anotace práce	<p>V teoretické části práce se věnuji fenoménu knihy a autorské knihy, tematice člověka ve městě a tematice ženského umění. Následně popisuji praktickou část diplomové práce a také pedagogický projekt.</p> <p>Praktická část práce je autorská kniha ve dvou vyhotoveních, která obsahuje 12 grafik v technice čárového leptu.</p>
Anotace v angličtině	<p>The theoretical part of my thesis deals with the phenomenon of a book and an artist's book, with the topics of human being in the city and woman's art. Subsequently, I describe the practical part of my thesis and the pedagogice project.</p> <p>The practical part of my thesis is an artist's book in two copies, which contains 12 etched graphics.</p>
Klíčová slova	Autorská kniha, kniha, gender v umění, ženské umění, grafika, čárový lept.
Klíčová slova v angličtině	Artist's book, book, gender in art, women art, graphic, etching.
Přílohy přiložené k práci	Fotodokumentace knihy, CD ROM
Rozsah práce	52 stran
Jazyk práce	Český jazyk

LITERATURA

ČERMÁK, Miloš. Chvilé čtečky. *Ikaros* [online]. 2010, roč. 14, č. 02 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/5961>. ISSN 1212-5075.)

DEMPSEYOVÁ, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí*. Praha: Nakladatelství Slovart, 2005, 304 s. ISBN 80-7209-731-8.

FARMER, Clive. Rozprava o knižních strukturách. In *Knihvazač: Knihařská ročenka*. České Budějovice: Martina Černá a Společenstvo českých knihařů, 2008, s. 43 - 48.

GROSENICKOVÁ, Uta. *Ženy v umění 20. a 21. století*. Praha: Nakladatelství Slovart, 2004, 191 s. ISBN 80-7209-626-5.

JUDLOVÁ, Marie. *Jiří Balcar*. Praha: Odeon, 134 s. 1988.

KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*. Praha: Aventinum, 1995, 205 s. ISBN 80-85277-48-4.

KRÜGER, Květa, Jana KARGEROVÁ a Kateřina SRBOVÁ. *Rozvoj učebních dovedností: Kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 1. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea, 2007, 64 s. ISBN 978-80-87145-37-1.

Listování: Moderní knižní kultura ve sbírkách Muzea umění Olomouc. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009, 191 s. ISBN 978-80-87149-25-6.

NOCHLINOVÁ, Linda. Proč neexistovaly žádné velké umělkyně? In *Neviditelná žena: Antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě*.

PACHMANOVÁ, Martina (ed.) Praha, 2002. ISBN 80-86356-16-7.

PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění. Pod lupou genderu*. Praha: Argo, 2004, 287 s. ISBN 80-7203-613-0.

PAUKNEROVÁ, Pavla. Krásné pevné knihy: Nejkrásnější knihy roku 2012. *Art+Antiques*. 2013, č. 05, s. 38 - 42.

Spolek českých bibliofilů [online]. 2004 [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: <http://scb.wdr.cz/>

ŠALDA, F. X. Kniha jako umělecké dílo. In *Kritické projevy 6. 1905-1907*. Praha: Melantrich, 1951, s. 13–18.

Základní škola a Mateřská škola Horka nad Moravou [online]. 2008 [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: <http://www.zshorka.cz/>

LITERATURA

POUŽITÁ V AUTORSKÉ KNIZE

I

HÁLEK, Vítězslav. *Večerní písně*. Praha: Nákladem J. Otty, 1905, 72 s.

II

HALAS, František. *Kohout plaší smrt*. Praha: František Borový, 1941, 54 s.

IV

Billa: leták od středy 12.6. In *Billa supermarket* [online]. 2013, 2013-06-11

[cit. 2013-06-16]. Dostupné

z: http://www.billa.cz/Layouts/dd_bi_single.aspx?pageId=114982&folderid=45541

V

Marianne. Praha: Hachette Filipacchi 2000, 2009, č. 02. ISSN 1213-1423.

VI

FISCHEROVÁ, Viola. *Nyní*. Brno: Petrov, 2004, 72 s. ISBN 80-7227-185-7.

VII

FISCHEROVÁ, Viola. *Nyní*. Brno: Petrov, 2004, 72 s. ISBN 80-7227-185-7.

VIII

Beyonce - Halo. In *Lyricsmode* [online]. 2013 [cit. 2013-06-16]. Dostupné

z: <http://www.lyricsmode.com/lyrics/b/beyonce/halo.html>

IX

AVON. Polsko: R. R. Donnelley Europe Sp. z o.o., 2012, č. 12, 182 s.

X

HOLAN, Vladimír. *Kameni, přicházíš...* Praha: Československý spisovatel, 1970, 100 s.

XI

FISCHEROVÁ, Viola. *Předkonec*. Praha: Agite/Fra, 2007, 75 s. ISBN 80-86603-46-6.

XII

FISCHEROVÁ, Viola. *Domek na vinici*. Praha: Agite/Fra, 2009, 112 s. ISBN 978-80-86603-88-9.

Veškeré použité obrazové přílohy pocházejí ze soukromé fotodokumentace Leony Zezulové.